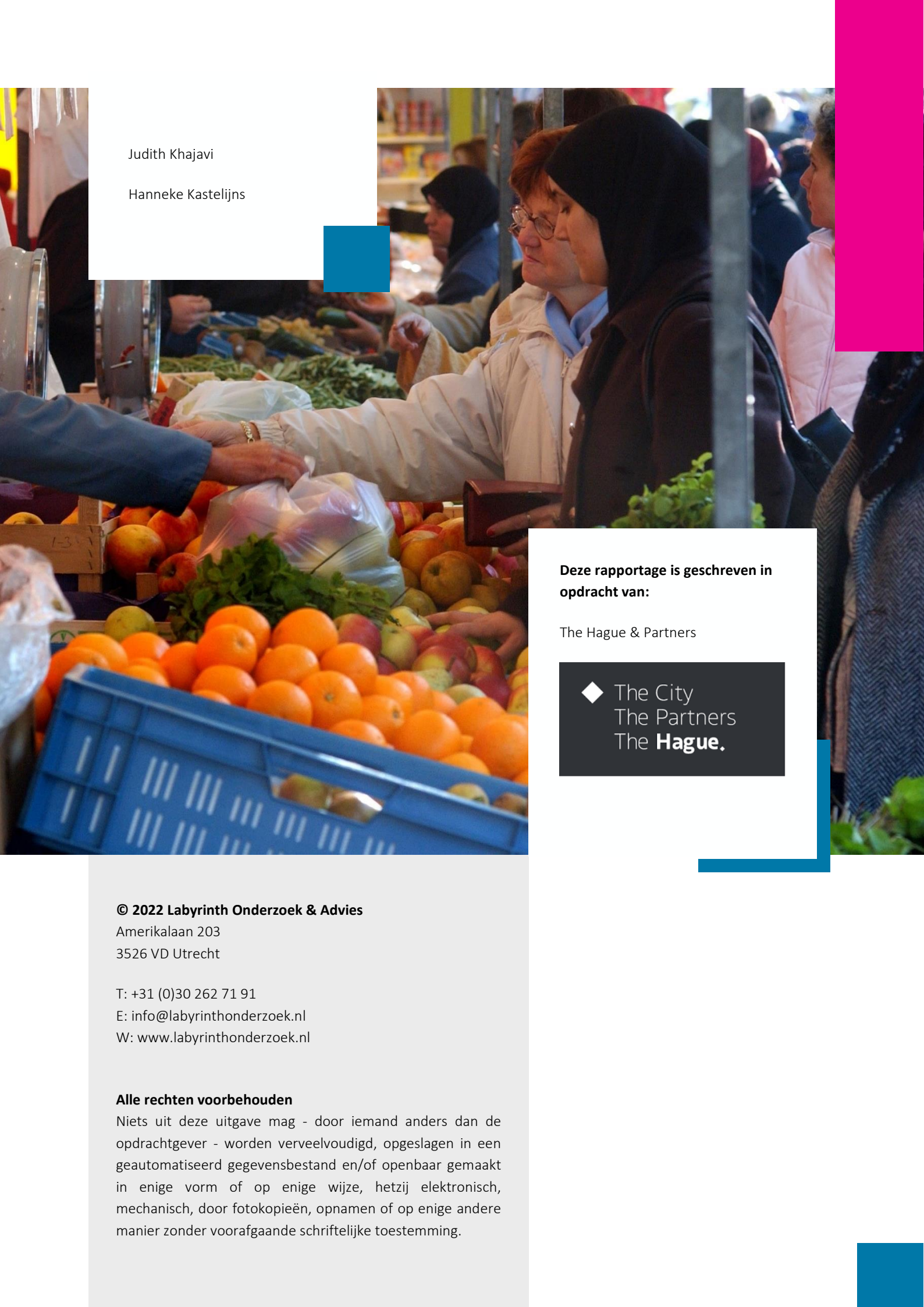

Verdiepend onderzoek Cultuurmodel in Den Haag:

cultuurparticipatie van
de vier 'light user'
segmenten

Judith Khajavi

Hanneke Kastelijns

Deze rapportage is geschreven in
opdracht van:

The Hague & Partners

◆ The City
The Partners
The **Hague.**

© 2022 Labyrinth Onderzoek & Advies

Amerikalaan 203
3526 VD Utrecht

T: +31 (0)30 262 71 91

E: info@labyrinthonderzoek.nl

W: www.labyrinthonderzoek.nl

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag - door iemand anders dan de opdrachtgever - worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
1.1. Aanleiding	5
1.2. Doel en onderzoeksvragen	5
1.3. Doelgroepen van het onderzoek	6
2 Uitvoering onderzoek	8
Fase 1: Voorbereiding onderzoek	8
Startbijeenkomst / kick off	8
Desk research	8
Topiclijst diepte-interviews professionals	8
Samenstellen wervings- en onderzoeksteam	9
Fase 2: Uitvoer focusgroepen en interviews	10
Verloop werving	10
Selectie en intake van deelnemers	11
Praktische uitvoering focusgroep	11
Praktische uitvoering interviews	11
Analyse in Nvivo	12
3 Overzicht respondenten	13
4 Professionals en sleutelfiguren	15
Theater de Vaillant	15
Zuiderparktheater	17
Het Stagehuis	18
Vadercentrum Adam	19
5 Nieuwsgierige toekomstgrijpers	21
Hoe kijken Nieuwsgierige toekomstgrijpers aan tegen cultuur?	21
Hoe komen Nieuwsgierige toekomstgrijpers aan informatie?	22
Wat weerhoudt Nieuwsgierige toekomstgrijpers?	23
Wat missen Nieuwsgierige toekomstgrijpers?	24
Wat zou Nieuwsgierige toekomstgrijpers stimuleren?	24
Opsommend	25
6 Flanerende plezierzoekers	26

Hoe kijken Flanerende plezierzoekers aan tegen cultuur?	26
Hoe komen Flanerende plezierzoekers aan informatie?	26
Wat weerhoudt Flanerende plezierzoekers?	28
Wat missen Flanerende plezierzoekers?	29
Wat zou Flanerende plezierzoekers stimuleren?	30
Opsommend	32
7 Sociale cultuurhoppers	33
Hoe kijken Sociale cultuurhoppers aan tegen cultuur?	33
Hoe komen Sociale cultuurhoppers aan informatie?	34
Wat weerhoudt Sociale cultuurhoppers?	34
Wat missen Sociale cultuurhoppers?	35
Wat zou Sociale cultuurhoppers stimuleren?	36
Opsommend	37
8 Lokale vrijetijdsgenieters	38
Hoe kijken Lokale vrijetijdsgenieters aan tegen cultuur?	38
Hoe komen Lokale vrijetijdsgenieters aan informatie?	39
Wat weerhoudt Lokale vrijetijdsgenieters?	41
Wat missen Lokale vrijetijdsgenieters?	42
Wat zou Lokale vrijetijdsgenieters stimuleren?	42
Opsommend	44
9 Conclusies en aanbevelingen	46
Aanbevelingen	48
Bijlage 1: Topiclijst professionals	50
Bijlage 2: Topiclijst focusgroepen	52
Bijlage 3: Topiclijst interviews respondenten	55
Bijlage 4: Social media advertenties	58
Bijlage 5: Webpagina met aanmeldformulier	60

1 Inleiding

Voor u ligt de rapportage van Labyrinth Onderzoek & Advies over het onderzoek dat is uitgevoerd over cultuurparticipatie in Den Haag. Dit onderzoek richtte zich voornamelijk op vier leeftijdsgroepen voor wie cultuurparticipatie minder gebruikelijk is: de zogenaamde 'light users'.

De rapportage start met een korte beschrijving van de aanleiding, onderzoeksvragen en doelgroepen, gevolgd door een methodologisch hoofdstuk waarin wordt uiteengezet hoe het onderzoek is uitgevoerd. Vervolgens worden per leeftijdsgroep de resultaten gepresenteerd. De conclusie bevat de belangrijkste conclusies en aanbevelingen over het onderzoek.

1.1. Aanleiding

In het coalitierapport van de gemeente Den Haag 2019-2022 is toegankelijkheid van cultuur voor iedereen, een belangrijk uitgangspunt. Uit verschillende onderzoeken blijkt echter dat niet iedereen evenveel gebruikt maakt van cultuur in Den Haag. De gemeente Den Haag heeft aan The Hague & Partners gevraagd een Haagse editie te maken van het onderzoek over cultuurparticipatie dat Rotterdam Festivals heeft laten uitvoeren in 2018.¹

Deze Haagse editie is gestart in 2019 met een publieksonderzoek. De hoofdvraag die beantwoord zou worden was: hoe kan de Haagse cultuursector meer inwoners van Den Haag bereiken? Dit onderzoek is uitgevoerd door de bezoekersdata 30 Haagse culturele instellingen te analyseren op een soortgelijke manier als het onderzoek van Rotterdam festivals.

In april 2021 is het rapport Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag gepubliceerd en naar de deelnemende cultuurinstellingen zijn individuele rapportages gestuurd. Voor het onderzoek is ook het verdiepend onderzoek van Rotterdam festivals, uitgevoerd door Labyrinth, gebruikt. The Hague & Partners ziet deze data als waardevol om de Haagse situatie beter te begrijpen, en de informatie kan de instellingen helpen om doelgroepen te bereiken die een lage cultuurparticipatie hebben in Den Haag. Wel zijn er mogelijk verschillen met Rotterdam. Om het cultuurbeleid nog beter te onderbouwen en gericht naar het aanbod te kijken vanuit de doelgroepengedachte, heeft The Hague & Partners aan Labyrinth de opdracht gegeven eenzelfde soort onderzoek verrichten in Den Haag. Deze rapportage bevat de resultaten van dit onderzoek.

1.2. Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek was om de resultaten van het Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag verder uit de diepen en inzicht te krijgen in de cultuurbeleving van verschillende Haagse doelgroepen met lage cultuurparticipatie. Dit zijn de zogenaamde 'light users'.

¹ The Hague & Partners (2021), *Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag*.

Om dit inzicht te verkrijgen, zijn er vijf hoofdvragen opgesteld:

- Hoe kijkt de groep 'light users', voor wie cultuurparticipatie minder gebruikelijk is, aan tegen cultuur?
- Hoe komt de groep 'light users' aan informatie over het cultuuraanbod en hoe maken ze hieruit een keuze?
- Wat weerhoudt de groep 'light users' ervan om (vaker) culturele instellingen te bezoeken?
- Wat mist de groep 'light users' in het huidige cultuuraanbod?
- Wat zou de groep 'light users' stimuleren om vaker culturele instellingen te bezoeken?

Het is verder van belang te vermelden dat in de hoofdstukken over de light users echt het perspectief van de respondenten wordt gepresenteerd. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat respondenten aangeven dat er te weinig culturele activiteiten met een bepaald thema worden georganiseerd in Den Haag, terwijl die er in werkelijkheid wel zijn. Het is echter het perspectief van de respondenten dat als uitgangspunt wordt genomen, en de informatie hierover die hen wel of niet bereikt.

1.3. Doelgroepen van het onderzoek

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het Rotterdamse doelgroepenmodel. Rotterdam Festivals werkt met de speciaal voor de Rotterdamse culturele sector ontwikkelde persona: het Rotterdamse Doelgroepenmodel uit 2012.² Dit doelgroepenmodel ondersteunt Rotterdam Festivals bij het bepalen van hun strategie en het ontwikkelen van hun marketingplan. Het model is tot stand gekomen door het doelgroepensegmentatiemodel van Whize (voorheen Mosaic genoemd)³ te combineren met data over cultuurgedrag. Een persona is een algemene schets van een groep mensen met overeenkomende persoonskenmerken. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar standaard persoonskenmerken als leeftijd en geslacht, maar ook speelt leefpatroon en leefstijl een rol. Daarnaast is er voor de Rotterdamse doelgroepen nog een extra verdieping gemaakt door naar hun deelname aan culturele activiteiten te kijken. In 2021 is er een nieuwe versie van het doelgroepenmodel gemaakt met deels veranderde persona's en een paar nieuwe persona's.⁴ Voor het Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag van april 2021 is nog gebruik gemaakt van het oude doelgroepenmodel. Voor het huidige onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de ge-update versie van het doelgroepenmodel.

Volgens het Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag zijn er (op basis van het vorige doelgroepenmodel) drie segmenten van de Haagse bevolking die het minst gebruik maken van cultuur, namelijk de digitale kijkers, de stedelijke toekomstbouwers en de wijkgerichte vrijetijdsgenieters. Volgens het nieuwe doelgroepenmodel zijn dit de volgende vier groepen: nieuwsgierige toekomstgrijpers, flanerende plezierzoekers, sociale cultuurhoppers en lokale vrijetijdsgenieters.⁵

Hieronder volgt een korte beschrijving van de belangrijkste kenmerken van deze vier persona's:

Nieuwsgierige toekomstgrijpers: stadse jongelingen met een minimaal inkomen maar grote dromen. Dit zijn vooral jonge mensen tot 30 jaar met een gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden van 24,3 jaar. Ze zijn vaak nog bezig met een studie of hebben een beginnersfunctie. Hun opleidingsniveau is vaak praktisch of middelbaar. Omdat ze vaak nog studeren of een beginnersfunctie hebben, hebben ze een laag budget. Ze verdienen vaak beneden modaal. Door hun jonge leeftijd zijn ze meestal alleenstaand of wonen samen zonder kinderen. De

² Wijgers, W. & J. Ram (2012), *Beschrijving Rotterdamse Doelgroepen. De acht Rotterdamse Doelgroepen voor kunst & cultuur*. Bussum: EMC Cultuuronderzoeken.

Rotterdam Festivals (2021), *Het culturele doelgroepenmodel, De persona's. Versie Rotterdam*.

³ <https://www.whooz.nl/whize>, geraadpleegd op 16-08-2021

⁴ Rotterdam Festivals (2021), *Het culturele doelgroepenmodel, De persona's. Versie Rotterdam*.

⁵ Rotterdam Festivals (2021), *Het culturele doelgroepenmodel, De persona's. Versie Rotterdam*.

nieuwsgierige toekomstgrijpers zijn nieuwsgierig en leergierig. Door hun lage budget moeten ze wel keuzes maken in welke (culturele) activiteiten ze ondernemen op basis van hun budget.

Flanerende plezierzoekers: Mensen met en zonder kinderen met een brede smaak qua uitgaan maar weinig middelen. Deze groep mensen is wat ouder dan de nieuwsgierige toekomstkijkers, namelijk tot 45 jaar en dan vooral 30 tot 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden is 35,8 jaar. Ze zijn al wat verder in hun leven en hebben vaak een gezin met kinderen tot 11 jaar, wonen alleen of samen zonder kinderen. Hun inkomen is ook bescheiden, namelijk beneden modaal tot modaal. Hun opleidingsniveau is praktisch, middelbaar of hoog, waarvan het meest praktisch en middelbaar opgeleid. Deze groep heeft een brede smaak en is vooral erg gericht op familie en vrienden.

Sociale cultuurhoppers: Relaxte middelbaren zonder strakke planning. De sociale cultuurhoppers zijn weer wat ouder, namelijk 45 tot 65 jaar, met een gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden van 54 jaar. Ze verdienen vaak beneden modaal tot modaal. Vaak zijn zij alleenstaand of wonen samen zonder kinderen en anders hebben ze een gezin met kinderen van 12+. Ze zijn vaak praktisch en middelbaar opgeleid. Deze groep houdt van een ontspannen leven zonder veel te plannen. Ze doen vooral spontaan aan (culturele) activiteiten mee die ze tegenkomen.

Lokale vrijetijdsgenieters: Gepensioneerden met een traditionele smaak binnen eigen cultuur. Dit is van deze vier segmenten de oudste groep. Ze zijn namelijk 65+ en vooral van 65 tot 80 jaar. De gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden is 75,1 jaar. Ze hebben vaak een praktische tot middelbare opleiding en dan met name praktisch. Door hun hoge leeftijd zijn ze verder in hun levensfase. Ze zijn alleenstaand of wonen samen zonder kinderen. Daarbij zijn ze vaak gepensioneerd en zijn de kinderen uit huis. Het inkomen is vooral beneden modaal tot modaal. Deze groep is vooral lokaal, op de wijk gericht.⁶

Op basis van de hierboven beschreven persona's zijn er voor het geval van Den Haag twee belangrijke aandachtspunten die hebben geleid tot een aanpassing in de doelgroepen:

Ten eerste richt dit onderzoek zich vooral op betaalde cultuurparticipatie. In overleg met de opdrachtgever is daarom besloten om bij de werving en selectie van de bovenstaande doelgroepen vooral te focusen op respondenten met een modaal inkomen. Dit omdat er bij deze groepen een grotere kans is dat zij wel eens meedoen aan betaalde cultuurparticipatie en dat ook in de toekomst wellicht meer zullen doen.⁷

Ten tweede wordt er in het Publieksonderzoek Cultuursector Den Haag weinig ingegaan op de mate waarin deze vier persona's ook een migratieachtergrond hebben. Aangezien meer dan de helft van de inwoners van de gemeente Den Haag een migratieachtergrond heeft⁸, zijn er voor dit onderzoek veel respondenten met een migratieachtergrond gesproken. In deze rapportage zal dan ook beschreven worden wat hun perspectief op en ervaring met cultuurparticipatie is.

⁶ Rotterdam Festivals (2021), *Het culturele doelgroepenmodel, De persona's. Versie Rotterdam*.

⁷ Dit neemt echter niet weg dat een onderzoek over de cultuurparticipatie van inwoners met een laag inkomen ook zeer relevant zou zijn. Binnen het kader van dit onderzoek was dat echter niet mogelijk.

⁸ <https://denhaag.incijfers.nl/dashboard/Overzichten/Bevolking/>

2 Uitvoering onderzoek

Fase 1: Voorbereiding onderzoek

Startbijeenkomst / kick off

Op 2 mei 2022 is het onderzoek officieel van start gegaan tijdens de startbijeenkomst op het kantoor van The Hague & Partners. Tijdens deze bijeenkomst is besproken wat de planning van het onderzoek is in relatie tot andere lopende onderzoeken van The Hague & Partners. Ook zijn er afspraken gemaakt over het delen van literatuur voor desk research, het delen van contactgegevens van sleutelfiguren en professionals, en over het opstellen van de topiclijst.

Desk research

In mei 2022 heeft Labyrinth desk research uitgevoerd over cultuurparticipatie in Den Haag. Zo zijn er een aantal onderzoeken en documenten bestudeerd, waaronder het Beleidskader Kunst en Cultuur 2021-2024 van de Gemeente Den Haag, geschreven in 2019, Cultuur Dichtbij (over participatie in de regio Haaglanden), en de resultaten van het stadspanel van Den Haag over de beeldvorming over het Haagse culturele aanbod (2019). Hierbij heeft Labyrinth zich ook verdiept in de rol en activiteiten van de cultuurankers en andere culturele instellingen in Den Haag. Dit heeft ook geholpen in de identificatie en benadering van geschikte sleutelfiguren en professionals voor de diepte interviews.

Daarnaast is er met behulp van bovenstaande onderzoeken een analyse uitgevoerd over verschillende culturele instellingen in Den Haag, de wijken waarin zij gelegen zijn en wat de cultuurparticipatie is van inwoners van deze wijken. Met behulp van Whooz data is gekeken in hoeverre of de vier persona's waar dit onderzoek zich op richt, ook in die wijken te vinden waren. Dit gaf een belangrijke contextuele informatie voor de werving van respondenten en ook voor de interviewers die betrokken waren bij het onderzoek.

Topiclijst diepte-interviews professionals

Voor de diepte-interviews met professionals en sleutelpersonen heeft Labyrinth een topiclijst opgesteld. Dit is een lijst met onderwerpen en soms meer specifieke vragen, die als leidraad dienen bij het afnemen van diepte-interviews. De vragen zijn opgesteld door een onderzoeker van Labyrinth, en vervolgens van feedback voorzien door een senior onderzoeker bij Labyrinth. Ook is de uiteindelijke topiclijst gedeeld met de opdrachtgever. Zie ook bijlage 1.

In de topiclijst komen de volgende onderwerpen aan bod:

- 🗣️ Mening van de professional over het culturele aanbod in Den Haag, en (gemiste) kansen voor de bevordering van bepaalde cultuurvormen

- Ⓢ Welke doelgroepen maken wel of niet gebruik van cultuur? Wat zijn de obstakels van de light users? In hoeverre lukt het de professional zelf om light users te bereiken? Wat zou er gedaan kunnen worden om ook light users meer bij cultuur te betrekken?
- Ⓢ Bekendheid met de Cultuurankeers in Den Haag, mening over effectiviteit, bekendheid met eventuele andere soortgelijke initiatieven

Uitvoer interviews professionals

Uiteindelijk zijn er vier interviews gehouden met professionals en sleutelfiguren uit de Haagse cultuursector. Deze zijn allemaal gehouden in juni 2022. Twee interviews zijn face to face gehouden, en twee zijn online gehouden. Alle interviews zijn opgenomen met een voicerecorder en vervolgens woordelijk uitgetypt.

Topiclijst focusgroepen

Voor de uitvoer van de focusgroepen is er een aparte topiclijst opgesteld. Diverse senior onderzoekers die ervaring hebben met onderzoek over cultuurparticipatie, hebben een bijdrage geleverd aan het opstellen van de topiclijst. De topiclijst voor de focusgroep bevat ook diverse interactieve elementen. De focusgroep start met een vragenronde over vrijetijdsbesteding, waarbij deelnemers pictogrammen kunnen kiezen van hun favoriete vrijetijdsbesteding. Daarna wordt er gevraagd hoe deelnemers cultuur definiëren. Vervolgens wordt er gesproken over de cultuurparticipatie van de deelnemers en hun mening over het culturele aanbod in Den Haag. Ook wordt er goed doorgevraagd op mogelijke obstakels die deelnemers kunnen ervaren bij hun cultuurparticipatie. De topiclijst voor de focusgroep is bijgesloten als bijlage 2.

Samenstellen wervings- en onderzoeksteam

Voor dit onderzoek is een wervings- en onderzoeksteam samengesteld die op basis van hun ervaring verschillende rollen hebben gespeeld binnen het onderzoek. Bij alle teamleden gold dat zij ofwel woonachtig waren (geweest) in Den Haag, en/of veel ervaring hadden op het gebied van onderzoek over cultuurparticipatie en/of het doen van onderzoek onder personen met een laag inkomen en/of met een migratieachtergrond. In tabel 1 hieronder is hun rol en functie schematisch weergegeven:

Tabel 1: Wervings en onderzoeksteam

Naam	Rol	Expertise	Activiteiten
Hanneke Kastelijns	Projectleider	Onderzoek cultuurparticipatie	Projectleiding, aansturing werving en onderzoeksteam, uitvoeren interviews professionals
Judith Khajavi	Onderzoeker	Onderzoek cultuurparticipatie, personen met migratieachtergrond en laag inkomen	Assisteren in coördinatie en projectleiding, uitvoeren interviews, transcriptie interviews en opstellen rapportage
Jeanine Schreurs	Senior onderzoeker	Onderzoek personen met laag inkomen	Gespreksleiding focusgroep, uitvoeren interviews
Angila Albitrouw	Onderzoeker	Cultuurparticipatie, personen met migratieachtergrond, woonachtig in Den Haag	Werving respondenten, uitvoer focusgroep, uitvoeren interviews
Rusen Koc	Onderzoeker	Onderzoek onder personen met laag inkomen en/of	Werving respondenten, uitvoeren interviews

		migratieachtergrond, was woonachtig in Den Haag	
--	--	---	--

Het is daarbij van belang te vermelden dat Angila Albitrouw een Surinaamse migratieachtergrond heeft, en Rusen Koc een Turks-Koerdische achtergrond. Dit zijn ook twee belangrijke migrantengroepen binnen Den Haag.

Fase 2: Uitvoer focusgroepen en interviews

In de originele onderzoeksopzet was het plan om vier focusgroepen te houden met inwoners van Den Haag met een relatief lage cultuurparticipatie. Afhankelijk van de werving van respondenten zouden er met vertegenwoordigers van elke persona (leeftijdsgroep) een focusgroep worden gehouden. De focusgroep met sociale cultuurhoppers (45-65 jaar) is als eerste uitgevoerd, op 21 juni 2022. Er waren 8 deelnemers aanwezig bij deze focusgroep.

Na afloop van de focusgroep is er in overleg met de opdrachtgever besloten tot een wijziging in de onderzoeksmethode. De originele opzet van focusgroepen maakte het namelijk lastig om voldoende variatie in de samenstelling van deelnemers te bewerkstelligen. Bij het uitvoeren van individuele interviews, op een moment en locatie die de respondent schikt, was er meer controle over de gewenste variatie in de achtergrondkenmerken van respondenten.

In juli 2022 heeft de opdrachtgever akkoord gegeven op de nieuwe onderzoeksopzet. Na de zomerperiode is er verder gegaan met de werving van respondenten en het uitvoeren van interviews onder de overgebleven drie doelgroepen: Nieuwsgierige toekomstgrijpers, Flanerende plezierzoekers, en Lokale vrijetijdsgenieters.

De topiclijst voor de focusgroepen is omgezet naar een topiclijst voor individuele interviews. Deze volgt in grote lijnen de thema's en vragen van de topiclijst van de focusgroepen. Zie bijlage 3.

Verloop werving

Voor de werving van de vier doelgroepen zijn er 3 verschillende strategieën en kanalen gebruikt:

Werving via organisaties

Allereerst is geworven via diverse locaties in Den Haag. De onderzoekers zijn naar deze plekken toe gegaan en hebben ter plekke personen benaderd, ofwel direct ofwel via sleutelfiguren. Op deze plekken is ook meteen een kort intakegesprekje gevoerd om te kijken of de persoon echt tot de doelgroep behoorde (zie volgende paragraaf). Een aantal bezochte plekken zijn o.a.

- buurtkamer de Luyk
- buurtkamer wooncentrum Stanvasti
- buurtkamer Bario
- buurtkamer van Toekomst De Sprong
- Vadercentrum Adam

Online werving via Labyrinth panel en sociale media

Tevens is er via het Labyrinth Panel een mailing uitgestuurd naar alle panelleden die in Den Haag woonachtig zijn. Ook zijn er diverse getargete advertenties uitgezet via Facebook. Deze advertenties zijn ontworpen in samenwerking met een professioneel grafisch vormgever. Voor alle advertenties is hetzelfde beeld gebruikt, maar met een andere tekstzin en andere afbeeldingen, die hopelijk een andere doelgroep zou aanspreken. Zie de voorbeelden van de advertentie in bijlage 4.

Werving via netwerk Labyrinth

Ook is het netwerk van Labyrinth ingezet om respondenten te bereiken. Via diverse medewerkers van Labyrinth zijn er personen direct benaderd.

Selectie en intake van deelnemers

Personen die ter plekke bij organisaties zijn benaderd, werden gevraagd naar een aantal van hun achtergrondkenmerken om te bepalen of zij konden meedoen aan het onderzoek. Woonplaats, leeftijd, inkomen en cultuurparticipatie waren hierbij het belangrijkste.

Personen die online of via het netwerk van Labyrinth zijn geworven, zijn doorgestuurd naar de website van Labyrinth, waar een aanmeldformulier stond. Zie bijlage 5. Op dit aanmeldformulier werd gevraagd naar contactgegevens, maar ook naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals opleidingsniveau, leeftijd, geslacht, woonplaats en wijk, werksituatie, migratieachtergrond, en bezochte culturele activiteiten in de laatste vijf jaar.

Uit de aanmeldingen via de website werd een eerste selectie gemaakt op basis van relevante achtergrondkenmerken. Zo werden potentiële respondenten op basis van hun leeftijd ingedeeld bij een bepaalde persona. Personen met een hoog opleidingsniveau werden in principe niet geselecteerd voor het onderzoek. Met alle potentiële respondenten die aan de eisen leken te voldoen, werd telefonisch contact opgenomen voor een kort intakegesprek. In dat gesprek werden aanvullende vragen gesteld over hun cultuurparticipatie en inkomenssituatie, en een aantal ingevulde gegevens uit het aanmeldformulier werden gecontroleerd. Op basis van deze intakegesprekken werd besloten of de persoon wel of niet werd uitgenodigd voor een interview of focusgroep.

Praktische uitvoering focusgroep

De focusgroep met de doelgroep Sociale Cultuurhoppers vond plaats op 21 juni 2022 in Woongemeenschap Stanfasti in het Laakkwartier in Den Haag. Er waren 8 deelnemers en de focusgroep duurde circa 2 uur. Het gesprek werd geleid door onderzoeker Jeanine Schreurs, en ook projectleider Hanneke Kastelijns was aanwezig, alsmede de opdrachtgever, Rinda Vreven. Alle deelnemers tekenden voorafgaand een toestemmingsformulier, en er is een audio-opname gemaakt van het focusgroep. Deze is vervolgens uitgewerkt tot een woordelijk transcript.

Praktische uitvoering interviews

De 18 interviews hebben plaatsgevonden tussen september en november 2022. Er waren 6 interviews met elk van de drie overgebleven doelgroepen: Nieuwsgierige toekomstgrijpers, Flanerende plezierzoekers, en Lokale vrijetijdsgenieters. 13 interviews vonden face to face plaats, bijvoorbeeld bij een respondent thuis, of in een buurthuis, café of bibliotheek. 5 interviews vonden op verzoek van de respondent online plaats via Microsoft Teams. Bij de lokale vrijetijdsgenieters vonden alle interviews face to face plaats. Bij de andere twee doelgroepen was het aandeel online en face-to-face gemixt.

Alle deelnemers dienden voorafgaand aan het interview een toestemmingsformulier te tekenen. Bij face-to-face interviews ging dat op papier, bij online interviews via een digitaal ondertekenprogramma. Met het toestemmingsformulier gaven respondenten ook toestemming voor een audio-opname van het gesprek. Deze

audio opnames werden vervolgens doorgestuurd naar een transcriptiebedrijf die woordelijke transcripten maakte van alle interviews.

Alle respondenten kregen na afloop van het interview een VVV-cadeaubon van € 30,- als dank voor het interview en hun tijd.

Analyse in Nvivo

Alle transcripten van de vergaarde kwalitatieve onderzoeksdata, dus zowel de diepte-interviews met professionals, de focusgroep met Sociale Cultuurhoppers en de 18 interviews met respondenten, zijn gecodeerd geanalyseerd met behulp van het programma NVivo. Deze codes komen overeen met de onderwerpen die zijn vastgelegd in de verschillende topiclijsten welke op hun beurt aansloten bij de opgestelde onderzoeksvragen.

3 Overzicht respondenten

Tabel 2: Overzicht diepte interviews professionals

Datum (2022)	Culturele instelling	Locatie / wijk
1 juni	Stagehuis	Schilderswijk
1 juni	Vadercentrum Adam	Laakkwartier
8 juni	Zuiderparktheater	Zuiderpark
14 juni	Theater de Vaillant	Schilderswijk

Tabel 3: Overzicht deelnemers focusgroep Sociale Cultuurhoppers (45-65 jr), 21 juni 2022

Respondent	Geslacht	Opleiding	Migratieachtergrond	Woonwijk
SC1	Vrouw	Praktisch*	Surinaams	Laakkwartier
SC2	Vrouw	Praktisch	Surinaams	Centrum
SC3	Man	Praktisch	Surinaams	Transvaal
SC4	Vrouw	Praktisch	Caribisch	Moerwijk en Zuiderpark
SC5	Vrouw	Praktisch	Caribisch	Moerwijk en Zuiderpark
SC6	Vrouw	Praktisch	Surinaams	Centrum
SC7	Man	Praktisch	Marokkaans	Schilderswijk / Transvaal
SC8	Man	Praktisch	Marokkaans	Transvaal

*Onder praktisch opleidingsniveau behoort geen onderwijs gevolgd, VMBO/MAVO of VMBO 1 t/m 4.

Tabel 4: Overzicht interviews Nieuwsgierige Toekomstgrijpers (18-30 jaar)

Respondent	Geslacht	Opleiding	Migratieachtergrond	Woonwijk
NT1	Vrouw	Middelbaar	Ja , 2 ^e generatie Surinaams	Transvaal
NT2	Man	Praktisch	Ja , 2 ^e generatie Surinaams	Transvaal
NT3	Vrouw	Middelbaar	Ja, 1 ^e generatie Zuid Aziatisch	Voorburg
NT4	Vrouw	Middelbaar	Ja, 1 ^e generatie Syrisch	Laak
NT5	Man	Middelbaar	Ja, 2 ^e generatie Turks	Zeeheldenkwartier
NT6	Man	Middelbaar	Geen migratieachtergrond	Bomen en bloemenbuurt

Tabel 4: Overzicht interviews Flanerende Plezierzoekers (30-45 jaar)

Respondent	Geslacht	Kinderen	Arbeidssituatie	Migratieachtergrond	Wijk
FP1	vrouw	Ja	Werkend	Geen migratieachtergrond	Loosduinen
FP2	Vrouw	Ja	Werkend	Ja, 1 ^e generatie Caribisch	Laak
FP3	Vrouw	Ja	Werkend	Ja, 2 ^e generatie Surinaams-Caribisch	Escamp
FP4	Vrouw	nee	Werkend	Ja, 1 ^e generatie Caribisch	Laak
FP5	Vrouw	Ja	Werkend	Ja, 1 ^e generatie Oost Europees	Escamp
FP6	vrouw	nee	Student / werkend	Ja, 2 ^e generatie Surinaams	Escamp

Tabel 5: Overzicht interviews Lokale Vrijetijdsgenieters (65+)

Respondent	Geslacht	Opleiding	Migratieachtergrond	Wijk
LV2	Vrouw	Middelbaar	Geen migratieachtergrond	Centrum
LV3	Vrouw	Praktisch	Geen migratieachtergrond	Centrum
LV5	Vrouw	Middelbaar	Ja, 2 ^e generatie Europees	Kijkduin
LV6	Vrouw	Praktisch	Ja, 1 ^e generatie Surinaams	Centrum
LV7	Vrouw	Praktisch	Ja, 1 ^e generatie Surinaams	Centrum
LV8	Man	Middelbaar	Geen migratieachtergrond	Rijswijk

4 Professionals en sleutelfiguren

Voor dit onderzoek zijn er interviews gehouden met vertegenwoordigers van twee culturele instellingen en twee wijkgerichte organisaties in Den Haag die mensen ook stimuleren om meer deel te nemen aan culturele activiteiten. In het kader van dit onderzoek wordt een korte beschrijving gegeven van elke organisatie, de inspanningen die zij doen om 'light users' te bereiken, en hun visie op wat wel en niet werkt.⁹

Theater de Vaillant

Theater de Vaillant is een theater gelegen in de Schilderswijk. Het is een van de 7 cultuurankers in Den Haag. Zij richten zich vooral op bewoners van de Schilderswijk en Transvaal. Maar volgens eigen zeggen is de Vaillant niet een theater met de hoofdletter T:

We zijn geen theater in de traditionele zin van het woord. We hebben geen seizoensprogrammering. [...] Want wij leven hier in een wijk waar mensen in onzekere tijden leven. Dus onze deadline voor programma's ligt 3 weken voor de datum dat het moet plaatsvinden. En wat wij eigenlijk doen is steeds op zoek gaan naar de aansluiting met jonge makers, wijkbewoners, mensen die iets willen met cultuur in heel brede zin.

Het accent ligt bij De Vaillant op het zelf maken van cultuur, en zij verhuren zalen en studio's aan bewoners en aan culturele organisaties, zoals dans- en toneelgezelschappen. Voor de Vaillant kan cultuur allemaal vormen aannemen, zolang het de creativiteit van de bewoners stimuleert. Belangrijke voorwaarden zijn dat de kosten van de activiteiten laag zijn:

Als je kijkt naar de groepen die wij het meest binnenhalen, dat zijn ook de groepen met de laagste inkomens. En ik kan wel zeggen dat het aanbod dat wij hebben jouw leven verrijkt, maar er wonen hier gewoon heel veel mensen in de wijk die niet weten wat ze morgen gaan eten.

Een van de belangrijke doelgroepen waar zij zich op richten zijn jongeren. Ook hierbij zijn lage kosten en een laagdrempelig karakter van belang:

⁹ In het kader van dit onderzoek wordt er geen uitgebreide analyse gemaakt van het aanbod, bezoekersaantallen, bereikte doelgroepen, ed. Er zal vooral worden gefocust op strategieën die werken om cultuurparticipatie onder light users te verhogen en enkele afwegingen die daarbij komen kijken.

Op dinsdagavond hebben we Studio S. Dat is ons jongerentalentontwikkelingsprogramma op de dinsdag, waarin wij dus bijvoorbeeld zalen, studio's, muziekstudio's, dansstudio's aanbieden voor heel lage bedragen. Heel erg specifiek gericht op jongeren uit de wijk. Dus maximaal 27 jaar. En die kunnen dan voor 7,50 euro per uur hier een studio huren. En ze krijgen dan ook nog korting met de Ooievaarspas.

En zij kunnen ook hier gewoon binnenlopen. We hebben dan toevallig pas een jongen gehad, die wilde dan zijn rap verbeteren. En ook eens kijken hoe dat nou is om muziek op te nemen. En hij komt nou iedere week. En dan gaat hij met mijn collega de muziekstudio in. En als hij dan op een gegeven moment op het punt komt dat hij de volgende stap kan gaan maken, kunnen we hem daar ook bij helpen.

Maar ook organiseert de Vaillant activiteiten speciaal voor ouderen. Belangrijke sleutelwoorden bij het succes van deze culturele activiteiten zijn de combinatie van eten en het sociale karakter:

En op woensdag hebben we altijd de Sociale Tafel. Dat is een sociaal restaurant voor ouderen. Waar we dan iedere week een maaltijd aanbieden voor een laag bedrag. En aansluitend dan iets cultureels of iets sociaals ondernemen. Dus nu hebben we een periode dat we dan aansluitend een soort dansachtige workshop d doen. We werken dan bijvoorbeeld samen met een kunstinstituut hier uit de buurt. KOO. Die geven dan kunstlessen. En dan gaan ze aansluitend aan de maaltijd een soort kunstles doen. Of ze gaan naar het museum.

Naar eigen zeggen is de Vaillant succesvol in het verhogen van de cultuurparticipatie van mensen uit de omliggende wijken, maar zij kennen ook diverse uitdagingen. Zo willen ze aan de ene kant ruimte bieden voor culturele diversiteit en de eigen initiatieven van bewoners, maar soms lopen ze daarmee het risico dat er slechts een kleine groep meedoet aan de activiteiten. Een andere afweging is welke activiteiten wel of niet onder cultuur vallen:

Als de Hindoestaanse vrouwengroep hier een bingo wil organiseren op woensdag, moeten we dat dan doen? Wij zijn een theater, we zijn geen buurthuis. Als ze dan hier komen, doen ze dan aan participatie of hebben ze gewoon een bingo georganiseerd voor zichzelf? [...] Wanneer is het cultuur? Maar als je er dan vervolgens voor kan zorgen dat die vrouwen die dan hier elke keer komen om te bingoën ook betrokken worden bij andere activiteiten en daarmee dus ook gaan participeren of een voorstelling gaan bezoeken of ergens mee in aanraking komen, dan ben je goed bezig. Maar dat is ook wel een capaciteitsding. Daar moet je dan ook wel mensen voor hebben om daar dan op in te zetten.

Zuiderparktheater

Het Zuiderparktheater is een openluchttheater in de buurt van de wijken Moerwijk en Escamp. Ze zijn een gedeelte van het jaar open en hebben dan drie verschillende soorten activiteiten. Aan de ene kant worden er grootschalige popconcerten georganiseerd, die de meer maatschappelijke projecten van het Zuiderparktheater mede bekostigen. Een van de belangrijkste projecten is het Vakantiepark, waarbij kinderen uit de buurt in de zomermaanden kunnen meedoen aan allerlei activiteiten, zowel op het gebied van sport als cultuur. Op die manier trekken ze ook veel jongeren die uit zichzelf niet snel aan een culturele activiteit mee zouden doen:

Binnen dat Vakantiepark lopen workshops, cultuurworkshops maar ook sport en spel workshops door elkaar heen en bestaan naast elkaar. Dus als het je vreemd is om naar een toneelvoorstelling te gaan, dan is die drempel vaak heel erg hoog. Als er staat kom lekker freestyle basketballen dan denken mensen tof weet je? En als je het dan juist door het allemaal simultaan aan elkaar plaats te laten vinden, hopen we dat dat af en toe een beetje afwrijft dus op zo'n manier. Nou en daarnaast vinden sommige mensen gewoon sport en spel veel leuker dan dat ze kunst en cultuur vinden, dat is ook gewoon helemaal prima.

De gesproken medewerkers van het Zuiderparktheater vinden het belangrijk om traditionele opvattingen over kunst en cultuur los te laten, omdat het niet aantrekkelijk is voor de mensen uit lage inkomenswijken in de buurt. Daarom is het belangrijk om het aanbod van het theater af te stemmen op waar behoefte aan is bij inwoners zelf:

Je hebt de soort van Westerse podiumkunsten, dus ballet, klassieke muziek, toneel, theater, dat trekt niet mensen uit de wijken zal ik maar zeggen. Die hebben daar gewoon niks mee. En die hebben andere culturen. En waar je dus moet beginnen is ervoor zorgen dat mensen over de drempel komen, dat het toegankelijk is, dat het een ongedwongen ervaring is. En als ze dan hier een aantal keren geweest zijn en ze hebben het naar hun zin gehad, misschien gaan ze dan eens een keer naar een kindervoorstelling kijken. En ook dat je dus niet, dat wij niet programmeren en een aanbod creëren en zeggen van 'nou kom maar', maar dat we juist gaan kijken naar 'wat is de vraag?'. Dus waar is nou behoefte aan. En dat kan iets totaal anders zijn dan wat wij vanuit die Westerse filosofie denken.

Voor het Zuiderparktheater is het zaak dat hun maatschappelijke activiteiten laagdrempelig zijn en dat ze niet persé onder het kopje kunst en cultuur hoeven te vallen of artistiek zijn. Maar natuurlijk kan het altijd een opstapje zijn naar iets anders:

Als voorbeeld een kinderdisco, een ordinaire kinderdisco die begeleid wordt door een super leuke meid van 17 die binnen de urban dance super goed is, en die daar heel veel schwung aan geeft, ja dan kan je natuurlijk denken 'dat is niet artistiek verantwoord', maar het is ook een brug naar meedoen met een dansworkshop.

Volgens het Zuiderparktheater heeft een dergelijke kinderdisco wellicht meer effect dan dat je met je klas verplicht, en georganiseerd vanuit school, naar een theatervoorstelling gaat kijken:

Als je met 60, 70 schoolkinderen in een voorstelling zit, die krijgen die voorstelling niet mee. Het is gewoon, het sociale gebeuren is zo groot, je bent echt niet bezig met het podium. Ik denk dat tien procent over het algemeen oplet en de rest is echt met elkaar bezig. Of alleen maar aan het slapen

Het Stagehuis

Het stagehuis is een organisatie in de Haagse Schilderswijk die jongeren de kans geeft om stages te doen, maar ook diverse activiteiten voor jongeren organiseert, onder andere op het gebied van kunst en cultuur:

Het Stagehuis gebruikt kunst en cultuur in de breedste zin, van graffiti, dus beeldende kunst, theater tot film om jongeren zichzelf te laten ontdekken maar ook ontwikkelen. En om de buitenwereld tegelijkertijd een inkijkje te geven in de leefwereld van jongeren in de Schilderswijk.

De meeste jongeren waar zij mee werken zijn opgegroeid in lage inkomensgezinnen in de Schilderswijk. Ze hebben vaak van huis uit niet meegekregen om deel te nemen aan cultuur en hebben vaak nog nooit een theaterzaal van binnen gezien:

Als gevolg van de armoede waarin ze opgroeien - want 70 procent van de Schilderswijk leeft onder, op of net boven de armoedegrens - dat het niet hebben van geld in huis voor andere dingen dan je vaste lasten, je zorgen maken over je eten en nieuwe schoenen voor je broertje en zusje, dit ook maakt dat zoiets luxe als kunst en cultuur, maar ook sport, niet in je opkomt. Van kleins af aan, ook de ouders, zoeken dat niet op, ondanks dat je met de Ooievaarspas, met name in vakanties, best wel een uitgebreid programma hebt. Het is niet iets waar ze zich in verdiepen en waar ze dan ook gebruik van maken. Totdat wij ze erop wijzen of andere buurtbewoners erop wijzen: misschien moet je dat eens gaan doen, ga er gewoon naartoe en kijk wat het is. Wat ook meespeelt in de Schilderswijk, is dat je in de wijk in principe alles hebt, als je niet bedenkt dat kunst en cultuur en sport een optie is. Je kan er naar de winkels, je ziet hier je vrienden en je familie woont in de buurt. Het is een heel fijne wijk om in te wonen en vaak dus ook te werken. Veel van de jonge kinderen en jongeren die er opgroeien hebben in die zin ook een heel beperkte leefwereld. Niet alleen vanuit de leef- en denkwereld binnen hun opvoeding, maar ook hun leefwereld, omdat het niet nodig is om buiten de wijk te komen.

Toch is het Stagehuis heel succesvol in het trekken van jongeren naar hun activiteiten. Ze hebben zelfs wachtlijsten. Hier hoeven ze niet zo veel voor te doen, omdat veel nieuws over activiteiten zich via-via onder de jongeren in de wijk verspreidt. Daarnaast gaan ze vaak langs scholen en zetten ze een berichtje op social media.

Ondertussen is het bij ons zo, dat als we zeggen: we willen kaarten gaan kopen voor een theaterstuk, wie gaat ermee, ze eigenlijk niet eens vragen waar het over gaat, maar omdat wij zeggen dat het tof is, is het gewoon tof.

Wat zijn de elementen uit de aanpak van het Stagehuis die werken om jongeren naar hun activiteiten te trekken? Volgens het Stagehuis moet het aanbod vraaggericht en heel laagdrempelig zijn en vanuit een vertrouwensrelatie worden opgebouwd. Dit vertrouwen is belangrijk: de jongeren moeten de medewerkers goed kennen, zodat ze ook eerlijk durven te zeggen wat ze van iets vonden. Verder moet er voor een culturele voorstelling die jongeren zelf maken aansluiting gezocht worden bij hun leefwereld en hun buurt. Zo hebben ze twee jaar geleden de voorstelling 'Man' gemaakt, wat gaat over het opgroeien als jongen in de Schilderswijk. Ook is er een lange adem voor nodig om een activiteit heel laagdrempelig in te steken:

Als ze het zelf moeten maken, moet je er een heel lang traject in willen steken. En niet het eerste uur insteken van: en nu gaan we theatermaken, want dan komen ze niet. Maar van: we gaan eens onderzoeken hoe dat precies in elkaar zit, help mij daar eens mee? Dan zet je er al wel een regisseur of theatermaker aan vast, die daarmee inspiratie opdoet voor het script. Op een gegeven moment is de groep veilig genoeg om er een theaterstuk van te maken.

Vadercentrum Adam

Het Vadercentrum is een wijkcentrum in het Laakkwartier dat oorspronkelijk is opgezet om de emancipatie van mannen te bevorderen. Inmiddels is het uitgegroeid tot een drukbezocht wijkcentrum waar iedereen welkom is. Een groot deel van de bezoekers heeft een migratieachtergrond en een laag inkomen. Bij het Vadercentrum worden diverse cursussen aangeboden, zoals naaicursussen of EHBO cursussen, maar ook sociale activiteiten zoals maaltijden en buurtbarbecues. Daarnaast worden er met enige regelmaat culturele uitstapjes georganiseerd. Hier doen dan bezoekers aan mee die normaal nooit aan kunst en cultuur doen. Het Vadercentrum krijgt deze mensen toch in het museum:

Een van de activiteiten die wij hier doen is de mensen naar een museum brengen. Normaal gesproken zullen zij zelf nooit naar een museum gaan. Maar onder de noemer van 'wij gaan een leuk, gezellig uitje organiseren'. 'Wij gaan naar een museum en wij gaan daar koffie en thee drinken'. Dan staat niet die tentoonstelling centraal, maar koffie en thee centraal. En zij gaan met zijn allen, met vrienden. En ook een rondleiding krijgen ze. En ja, zij zijn trots en dan, bijvoorbeeld, krijgen ze een telefoontje en dan zeggen ze: hè, ik ben

nu in het museum. En dan zo'n trots gevoel van: hè, ik ben dit en daar en dit bezoeken. [...] En als je bij het museum gratis kaartjes uitdeelt, dan gaan ze de volgende dag, of volgend weekend weer. En dan nemen ze het hele gezin met kinderen ook mee. Dat soort stimulansen.

5 Nieuwsgierige toekomstgrijpers

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met Nieuwsgierige Toekomstgrijpers gepresenteerd. Volgens het doelgroepenmodel van Rotterdam Festivals is deze groep als volgt te omschrijven:

Stadse jongelingen met een minimaal inkomen maar grote dromen. Dit zijn vooral jonge mensen tot 30 jaar met een gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden van 24,3 jaar. Ze zijn vaak nog bezig met een studie of hebben een beginnersfunctie. Hun opleidingsniveau is vaak praktisch of middelbaar. Omdat ze vaak nog studeren of een beginnersfunctie hebben, hebben ze een laag budget. Ze verdienen vaak beneden modaal. Door hun jonge leeftijd zijn ze meestal alleenstaand of wonen samen zonder kinderen. De nieuwsgierige toekomstgrijpers zijn nieuwsgierig en leergierig. Door hun lage budget moeten ze wel keuzes maken in welke (culturele) activiteiten ze ondernemen op basis van hun budget.¹⁰

Op basis van de 6 interviews met Nieuwsgierige toekomstgrijpers worden hieronder de onderzoeksvragen voor deze doelgroep beantwoord.

Hoe kijken Nieuwsgierige toekomstgrijpers aan tegen cultuur?

De meeste Nieuwsgierige toekomstgrijpers in dit onderzoek hebben een andere opvatting over wat cultuur is, dan normaliter gebruikelijk is. Slechts een van de Nieuwsgierige toekomstgrijpers verbindt cultuur met de nauwere definitie van theaters, musea en tentoonstellingen. De anderen hebben een alternatieve opvatting. Respondent NT2 bijvoorbeeld, ziet cultuur als festivals met een sterk cultureel of religieus karakter. NT2 is 29 jaar, getrouwd en heeft twee jonge kinderen. Hij komt oorspronkelijk uit Amsterdam maar is 12 jaar geleden naar Den Haag verhuisd. Hij gaat nog regelmatig naar Amsterdam voor een dagje of avondje uit, maar doet ook wel dingen in Den Haag. Hij gaat soms met zijn kinderen naar musicals zoals Aladdin en de Lion King. Hij is zelf dol op culturele festivals, zoals Hindostaanse festivals of het Chinees Nieuwjaar, het liefst ook festivals waarbij hij iets kan leren over andere culturen. Voor hem is dat het toppunt van cultuur.

Wat opvalt is dat drie Nieuwsgierige toekomstgrijpers cultuur zien als de omgang tussen mensen, soms mensen uit andere culturen, of mensen die elkaar niet kennen. Zo ook respondent NT5. Hij is 18 jaar oud, zit op de middelbare school en woont bij zijn ouders. Hij heeft een bijbaantje in de supermarkt. Hij is geboren en getogen in Den Haag. In zijn vrije tijd vindt hij het leuk om een bioscoopje te pakken of te gaan shoppen met vrienden. Verder gaat hij vaak voetballen met teams die hij niet kent. Op die manier leert hij nieuwe mensen kennen:

Bij voetbal komen we wel eens mensen tegen die we niet kennen. Dan plaatsen we op onze social mediakanalen wie elf tegen elf kan spelen. Dan maken we een team van elf en vinden we tegenstanders en gaan we gewoon een uurtje zaalvoetballen. Ik vind dat iets cultureels, want

¹⁰ Zoals eerder beschreven richt dit onderzoek zich vooral op personen met een modaal inkomen die wel enig budget kunnen vrijmaken voor betaalde cultuurparticipatie

**je maakt kennis met andere mensen die je daarvoor niet kende. [...]
Vaak zijn die tegenstanders allemaal van andere afkomsten.**

Hoe komen Nieuwsgierige toekomstgrijpers aan informatie?

Nagenoeg alle Nieuwsgierige toekomstgrijpers gebruiken volop internet en social media om informatie te vinden over wat er te doen is in de stad. Velen zoeken via Google wat er te doen is, en veel gebruikte social media kanalen zijn Tiktok, Instagram en Facebook. De jongeren worden daarbij sterk beïnvloed door activiteiten die anderen hebben gedaan en die dat promoten via social media. Zo ook respondent NT6, 18 jaar oud en geboren en getogen in Den Haag. Hij is een fanatiek sporter en sport bijna elke dag. Daarnaast gaat hij naar school en heeft hij een bijbaan. Hij woont nog thuis. In het weekend gaat hij graag afspreken met vrienden, zijn vriendin of met zijn familie, en hij pakt regelmatig een bioscoopje. Hij zoekt vooral online naar informatie over wat er te doen is:

... Dan pak ik mijn telefoon, even zoeken wat is er te doen, en bijvoorbeeld als ik naar de bios wil, kijk ik, zijn er leuke films? Of als ik een dag iets wil doen dan ga ik zoeken wat leuke dingen zijn om te doen. [...] Dit doe ik vooral via Google, dat is wel snel, maar als ik echt niks weet dan kijk ik op TikTok, kijk ik even van, wat hebben mensen al leuk gedaan, is het leuk? Even kijken of ze al een soort van review zeg maar hebben gegeven

NT3 is 18 jaar en doet een MBO-opleiding. Ze is geboren in Den Haag (Voorburg) en woont bij haar ouders. In haar vrije tijd gaat ze graag sporten, shoppen, naar de bioscoop, en afspreken met vrienden en familie. Ze gaat niet zo vaak naar een museum of andere culturele instelling. Dit heeft deels te maken met de manier waarop culturele instellingen hun activiteiten promoten:

Als ik een flyer zie of zo van een theater, dan trekt het me niet echt aan.

Verderop in het gesprek blijkt dat een medium als Tiktok wel haar aandacht trekt, maar dat ze op Tiktok eigenlijk nooit dingen voorbij ziet komen van culturele instellingen zoals de Vaillant of het Paard.

Respondent NT1 is met haar 30 jaar de oudste van de Nieuwsgierige toekomstgrijpers. Ze heeft een partner en een kind dat net op de middelbare school zit. Zij en haar partner werken allebei. Ze is geboren in Den Haag en heeft daar het grootste deel van haar leven gewoond. Als ontspanning kijkt ze vaak naar Netflix of HBO en ze is een echte 'foodie': ze gaat graag naar allerlei foodtruckfestivals. Ook gaat ze graag naar het park of naar een dierentuin met haar dochter. In vergelijking met de andere respondenten gebruikt NT1 heeft andere manieren om informatie over culturele activiteiten op te zoeken:

Ik vind dat je wel altijd heel goed moet zoeken om iets te kunnen vinden. Je moet wel echt Googelen en ook al Google je en kom je op de website van Den Haag, dan vind ik het nog allemaal best wel bagger eruitzien, want [...] het aanbod dat er is dat kun je niet zo makkelijk vinden. Je moet echt op veel verschillende websites zoeken om echt...

Bijvoorbeeld heel veel wijkcentra... Of theaters die hebben heel veel voorstellingen, maar dan moet je echt op de website van het theater of buurtcentrum zoeken om dat te vinden. Er is niet een algemene website waarop je het kunt vinden. En misschien is het er wel, maar heel lastig om dat dan weer te vinden.

Wat weerhoudt Nieuwsgierige toekomstgrijpers?

Door de gesproken Nieuwsgierige toekomstgrijpers worden voornamelijk drie redenen genoemd waarom zij niet zo vaak een culturele instelling of festival bezoeken. Een aantal respondenten is door de corona pandemie in de afgelopen jaren minder vaak eropuit gegaan. Respondent NT2 gaat nu veel minder dan voor corona:

Voor de Corona was het best wel heel vaak, want toen mochten we echt heel nog wat om zo te zeggen. Dan ging ik echt wel één keer, twee keer in de week wel gewoon iets doen gewoon. Dat was wel best wel leuk. Alleen nu hebben ze toch wel de regels weer veranderd en noem maar op. Dus ik probeer het wel gewoon te doen, want volgende week daarop gaan we bijvoorbeeld naar het circustheater in het Zuiderpark. Zulke dingen doe ik dan wel, maar nu doe ik het wel twee tot drie keer in de maand gewoon.

Een andere vaak genoemde reden is dat respondenten niemand kunnen vinden om mee te gaan. Dit hangt soms af van een specifiek moment of activiteiten. Respondent NT6 wilde een keer naar een festival in het Zuiderpark, maar dit is niet gelukt:

Ik wou eigenlijk met een vriend en die moest werken, hij kon geen vervanging regelen en ik dacht, nou ja ik heb ook geen zin om in mijn eentje daar naartoe te gaan. Ik vind het leuk om met andere mensen te gaan, dus toen ben ik niet gegaan.

Een laatste veel genoemde reden zijn de kosten. Respondent NT2 probeert wel te besparen op de kosten voor entree, omdat er bij een dagje of avondje uit ook veel andere kosten komen kijken:

Ik probeer wel zo veel mogelijk te besparen ook op entrees en noem maar op. Ja, tegenwoordig is gewoon, ja, tanken heel duur, en entree is daar [bij culturele instellingen] best wel prijzig, vind ik. Dus echt een evenementprijs, dus als je even naar het Paard van Troje gaat of zo dan betaal je ook gewoon 15 tot 20 euro én parkeergeld. Is ook best wel duur. Dus dat zijn wel dingen dat men wel in hun berekening zet van even een dagje uit.

Een aantal van de jongere Nieuwsgierige toekomstgrijpers geven aan dat ze ook wel een keer naar popconcerten van grote, bekende artiesten zouden willen, zoals the Weeknd of Ariana Grande. Maar ze zeggen dat zulke

artiesten vaak niet naar Den Haag komen, en als ze wel komen, dat de kaartjes snel uitverkocht zijn en voor hen eigenlijk niet te betalen zijn.

Overige redenen die worden genoemd zijn tijdgebrek, de bereikbaarheid van een activiteit, en ook een respondent die een museum gewoon niet zo interessant vindt en liever met haar ouders uit eten gaat.

Wat missen Nieuwsgierige toekomstgrijpers?

NT4 is 25 jaar en geboren in Syrië. Ze woont nu 6 jaar in Nederland, waarvan 4 jaar in Den Haag. Ze houdt van kleding maken en van muziek en concerten. Ze weet eigenlijk niet zo goed wat er te doen is in Den Haag. Als haar gevraagd wordt wat ze mist in Den Haag, dan maakt ze twee vergelijkingen met Amsterdam. Zo mist ze bijvoorbeeld straatmuzikanten in Den Haag, terwijl je die in Amsterdam wel ziet. Maar ook heb je in Amsterdam een regeling waardoor inwoners gratis naar musea kunnen:

Ik ken iemand uit Amsterdam en mensen die in Amsterdam wonen krijgen van de gemeente tickets om naar bijvoorbeeld één keer per jaar naar die musea te gaan, weet je? Want het is heel raar dat mensen uit een ander land komen [toeristen] om dat zien en inwoners het niet kunnen zien.

Respondent NT6 ging als kind heel vaak met zijn ouders naar diverse musea in Den Haag. Maar nu hij ouder is, merkt hij dat veel van die musea niet meer passen bij jongeren van zijn leeftijdsgroep:

Ik ging vroeger vaak naar het Omniversum, daar ga ik nu echt nooit meer naar toe. Museon ga ik ook niet meer naartoe, dat is een beetje voor een lagere leeftijd.

Wat hij mist in de musea in en rond Den Haag is meer interactieve elementen in de tentoonstellingen:

Ik vind persoonlijk dat we in Den Haag niet heel veel van die actieve museums hebben. Ik heb echt veel te veel energie als ik in een museum ben, ik kan niet alleen maar kijken naar kunst, kunst interesseert mij niet heel veel. Er zit er trouwens eentje, bij het Gemeentemuseum daaronder, daar ben ik twee keer geweest. Daar hebben ze een heel activiteit ding, ik vind dat ze dat wel iets meer hadden mogen doen. [...] Ik vind het wel leuk als je in een museum bent, dat je een beetje interactie met dingen hebt of een beetje iets kan doen. Ik heb echt een te korte spanningsboog om de hele tijd naar iets te kijken.

Wat zou Nieuwsgierige toekomstgrijpers stimuleren?

Wat vooral opvalt bij de jongere Nieuwsgierige toekomstgrijpers is dat zij in het verleden enkele keren naar een museum of theater zijn geweest, en dat vaak heel erg leuk vonden. Een familielid, zoals een ouder of grootouder, nam dan vaak het initiatief, of het was vanuit school een min of meer verplichte activiteit. Nu voelen de meeste jongeren zich te oud om nog met hun familie naar een culturele instelling te gaan, maar ze nemen ook niet zo vaak

zelf het initiatief. Bovendien zullen de activiteiten vanuit school afnemen, zeker als ze starten met een vervolgopleiding. NT5 is vorig jaar met school naar een theater gegaan en vond het heel leuk:

Vorig jaar ben ik met school - dat was wel verplicht, maar het was wel leuk - naar het theater gegaan. Ik weet eerlijk gezegd niet meer waar het was, maar het was wel in Den Haag. Dat was wel leuk. We hebben genoten. Waarschijnlijk vond ik het leuk omdat we met veel vrienden waren. Het was gewoon een leuk avondje samen met alle klasgenoten en vrienden. [...] Maar zelf kijk ik er nooit naar om eerlijk te zijn, en de mensen om me heen die gaan ook bijna niet naar zulke plekken. Dan gaan ze weer naar de bioscoop of net als wat ik net zei, bijvoorbeeld naar zaalvoetbal. Iets met sport of een beetje chillen.

De ervaring van NT5 lijkt aan te sluiten bij de uitspraak van professionals van het Zuiderparktheater (hoofdstuk 4) over dat wanneer scholieren theatervoorstellingen bezoeken in groepsverband, het sociale aspect vaak belangrijker is dan de voorstelling zelf. Ook lijkt deze culturele activiteit er bij NT5 niet voor te hebben gezorgd dat hij daarna ook wel eens met zijn vrienden naar het theater of museum ging.

NT3 zegt dat ze eerder geneigd is naar een bepaalde film te gaan als deze wordt gepromoot op sociale media door een influencer. Of als ze wordt gestimuleerd door een vriendin om ergens mee naartoe te gaan:

Nou, stel dat de vriendin bijvoorbeeld zegt van: oh, ik ga daar naartoe en ze zegt van: oh, wil je ook mee, dan zou ik er misschien over nadenken

Opsommend

In dit hoofdstuk hebben we gezien dat ‘cultuur’ en ‘cultuurparticipatie’ voor Nieuwsgierige toekomstgrijpers een heel sociaal iets is. Niet alleen zien meerdere respondenten cultuur als de relaties en contacten tussen mensen (soms van verschillende herkomsten), maar ook hangt de mate waaraan zij aan cultuur doen sterk af van hun familie, verplichtingen vanuit school, hun vrienden en wat zij voorbij zien komen op social media. Vooral de jongere Nieuwsgierige toekomstgrijpers zijn sterk afhankelijk van platforms als TikTok om informatie te vergaren over wat er te doen is in Den Haag, en zijn veel meer geneigd om een bepaalde film te zien als die wordt aangeprezen door een vriend(in) of influencer. En in hun eentje zullen ze al helemaal niet een museum of theater binnen stappen. Om cultuur meer te promoten onder deze doelgroep, is het zaak om het belang van deze sociale banden te erkennen. Dingen die de Nieuwsgierige toekomstgrijpers missen in Den Haag zijn (meer) interactieve musea, popconcerten van grote artiesten, en creatieve plekken voor jongeren.

6 Flanerende plezierzoekers

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met Flanerende plezierzoekers gepresenteerd. Volgens het doelgroepenmodel van Rotterdam Festivals is deze groep als volgt te omschrijven:

Mensen met en zonder kinderen met een brede smaak qua uitgaan maar weinig middelen. Deze groep mensen is wat ouder dan de nieuwsgierige toekomstgrijpers, namelijk tot 45 jaar en dan vooral 30 tot 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van het hoofd huisouden is 35,8 jaar. Ze zijn al wat verder in hun leven en hebben vaak een gezin met kinderen tot 11 jaar, wonen alleen of samen zonder kinderen. Hun inkomen is ook bescheiden, namelijk beneden modaal tot modaal. Hun opleidingsniveau is praktisch, middelbaar of hoog, waarvan het meest praktisch en middelbaar opgeleid. Deze groep heeft een brede smaak en is vooral erg gericht op familie en vrienden.¹¹

Op basis van de 6 interviews met Flanerende plezierzoekers worden hieronder de onderzoeksvragen voor deze doelgroep beantwoord.

Hoe kijken Flanerende plezierzoekers aan tegen cultuur?

De Flanerende Plezierzoekers hebben verschillende opvattingen over wat cultuur is. Een persoon noemt de bredere definitie van cultuur, dus een geheel aan normen en waarden, kleding, eetgewoonten, ed. De meeste Flanerende Plezierzoekers zien cultuur in een iets engere zin, en refereren aan theaters, muziek, festivals, musea en geschiedenis. Respondent FP1 gebruikt een definitie die beide begrippen behelst. FP1 is geboren en getogen in Den Haag en is moeder van 5 kinderen. Ze heeft geen migratieachtergrond. In haar vrije tijd en met name in vakanties doet ze veel leuke dingen met haar kinderen, zoals wandelen in het bos of op het strand, maar ook wel meer culturele dingen zoals film, musicals, theater of het Haags Kinderatelier (nu Kunstatelier). Soms gaat ze met vriendinnen naar een balletvoorstelling. Ze doet dus best veel culturele activiteiten, maar moet wel op de kosten letten, omdat ze veel kinderen heeft. FP1 relateert cultuur enerzijds aan musea, maar erkent ook meteen dat je in musea en op andere plekken ook veel leert over 'andere culturen':

In de musea zie je natuurlijk echt veel cultuur en dan kom je ook echt veel van andere culturen tegen, dus daar ontdek je ook andere dingen.

Hoe komen Flanerende plezierzoekers aan informatie?

De Flanerende plezierzoekers krijgen via verschillende kanalen informatie binnen over wat er te doen is. Meerdere respondenten krijgen vaak via anderen informatie over evenementen of voorstellingen. Dit kan familie zijn (vader, zussen, nichten), een buurman, maar ook een aantal noemen hun collega's. FP4 bijvoorbeeld gaat niet heel vaak

¹¹ Zoals eerder beschreven richt dit onderzoek zich vooral op personen met een modaal inkomen die wel enig budget kunnen vrijmaken voor betaalde cultuurparticipatie

zelf op zoek naar culturele activiteiten, maar meestal wordt ze meegenomen door haar vader of door anderen. FP4 is 39 jaar oud en woont ruim 20 jaar in Nederland. Ze werkt op het gebied van IT in diverse wijkcentra en stichtingen. In haar vrije tijd doet ze ook veel met computers en computerspelletjes. Daarnaast doet ze diverse cursussen op het gebied van zang, theater en taal, vaak met behulp van de Ooievaarspas. Over hoe ze aan informatie komt over cultuur vertelt ze het volgende:

Ik krijg meestal dat soort informatie [van anderen], of iemand vertelt het me, want zij hebben het, of zitten op een mailinglijst, of zij hebben het gezien en zeggen ‘hé, misschien vind je dit leuk?’ Of ik vind het zelf, als ik het op social media voorbij zie komen. Dat is meestal hoe ik in aanraking kom met cultuurdingen.

Daarnaast vertellen meerdere respondenten dat zij gebruik maken van internet en sociale media. Bij internet noemen ze bijvoorbeeld Google of specifieke Haagse websites, of websites van theaters in hun buurt die ze volgen. Respondent FP2 bijvoorbeeld zegt dat ze regelmatig een soort nieuwsbrief krijgt van DenHaag.nl. Respondent FP2 is 39 jaar en woont al bijna haar hele leven in Den Haag. Ze is getrouwd en heeft een dochter van 15 jaar. Ze werkt fulltime als ambtenaar. In haar vrije tijd gaat ze graag koken en bakken met haar dochter of neefjes of nichtjes. Een keer per maand gaat ze erop uit met haar drie zussen. Dan gaan ze bijvoorbeeld uit eten, wandelen, of naar lichtshow of museum. Ze bezoekt echter weinig culturele activiteiten in de stad Den Haag en vindt dat die er veel meer mogen komen. Ook vindt het wel belangrijk dat de entreekosten voor een activiteit laag zijn of zelfs gratis, omdat ze soms ook betaalt voor haar zussen of haar dochter.

Via de website van denhaag.nl. krijgen we dan regelmatig een soort nieuwsbrief, waarbij ze heel veel informatie geven over Den Haag, de dingen die er gaan gebeuren. Niet alleen met betrekking tot de werkzaamheden in Den Haag, maar ook activiteiten die er gaan plaatsvinden. En daarnaast gebruik ik ook heel vaak Google. En social media, daar wordt ook van alles gedeeld over de activiteiten. Dus daar haal ik dan alle activiteiten die mij en mijn dochter, zussen interessant vinden vandaan. [...] Meestal benaderen zij mij met de vraag of ik nog iets leuks weet, een activiteit die we samen kunnen doen of die zij kunnen doen bijvoorbeeld in de zomervakantie, herfstvakantie et cetera.

Specifieke social media platforms die worden genoemd door de Flanerende Plezierzoekers zijn vooral Facebook, en sommigen noemen Instagram en Tiktok. Ook Social deal wordt gebruikt als startpunt voor het zoeken naar betaalbare culturele activiteiten.

Wat verder opvalt is dat een aantal respondenten een baan hebben waarbij ze veel informatie krijgen over culturele evenementen, en dat stimuleert hen vaak ook om eraan mee te doen. Een respondent werkt in een wijkcentrum en krijgt via daar vaak vrijkaarten voor bepaalde evenementen, waar ze dan samen met andere bewoners en vrijwilligers naartoe gaat. Ook FP4 werkt bij diverse wijkcentra en weet daarom goed wat er speelt:

Nou ja, toevallig omdat ik dan bij een wijkcentrum in de buurt van het Laaktheater ben, dan zie ik de flyers overal, en ik kom vaak in

aanraking met de werknemers en de vrijwilligers van daar. Maar ik kijk ook gewoon op hun website, en ik heb ze op Facebook, dus ik zie het ook vaak voorbij komen; hé, er is dit.

Wat verder opvalt is dat meerdere respondenten ook letten op reclameposters op straat en flyers en folders bij bepaalde instellingen. Zo ook FP5. Ze is 43 jaar oud, getrouwd en heeft twee kinderen. Ze komt oorspronkelijk uit Oost Europa. Ze heeft een drukke baan met veel contact met mensen, dus in haar spaarzame vrije tijd is ze graag op haarzelf of gaat met haar gezin Netflixen of uit eten. Daarnaast sport ze bijna iedere dag en gaat ook graag buiten actieve dingen doen. Qua culturele activiteiten zijn er niet heel veel dingen die ze leuk vindt. Ze vermijdt het liefst drukke plekken zoals festivals en concerten, en als ze wel op stap gaat houdt ze het liever bij het bekende, zoals een musical uit haar kindertijd of een cabaretier uit haar land van herkomst. Ze vindt het dan niet erg om voor zoiets verder te reizen of meer geld uit te geven. Zij ziet informatie over zulke voorstellingen soms voorbijkomen op straat:

Ja, als je dan in de auto rijdt dan zie je meestal wat posters en vaak probeer ik dit te onthouden. Want als dat iets echt interessant is en dat alleen maar eenmalig is, zeg maar, dan maak ik er een foto van. Om dan kan ik later thuis nakijken, of op internet op zoeken.

Wat weerhoudt Flanerende plezierzoekers?

Meerdere Planerende plezierzoekers noemen de kosten van culturele uitjes en alles wat daarbij komt kijken als obstakel om vaak erop uit te gaan. FP4 heeft een laag inkomen en doet vaak alleen activiteiten waarbij ze haar Ooievaarspas kan gebruiken. FP1 heeft een hoger inkomen maar omdat ze vijf kinderen heeft, lopen de kosten van culturele activiteiten al vaak op en doet ze het liefst dingen die niet al te prijzig zijn. Voor FP3 zijn er diverse factoren die haar weerhouden om aan cultuur te doen. FP3 is een alleenstaande moeder. Ze heeft een tienerzoon en een dochter van begin 20. Ze woont al lange tijd in Den Haag. Ze heeft een sociale functie in een wijk van Den Haag. In haar vrije tijd leest ze veel, en één keer per maand, op een vaste dag, gaat ze met haar kinderen uit eten. Maar ze maakt niet zo vaak culturele uitstapjes. Ten eerste omdat ze vindt dat er in Den Haag niet genoeg activiteiten zijn die aansluiten bij haar eigen Surinaamse cultuur. Maar ook de kosten en het vervoer spelen mee: ze houdt niet zo van drukke plekken en het reizen per trein:

Ja, ik zou wel vaker naar een theatervoorstelling willen gaan eigenlijk. Eén, ik heb er niet echt de tijd voor, en aan de andere kant, ik zou graag willen dat het meer was wat ik leuk vond zeg maar. Meer een beetje van mijn eigen cultuur. Ja, het trekt me niet eigenlijk. [...] En ik moet je heel eerlijk zeggen: ik vind het toch wel een beetje te duur denk ik. Ik geef het liever uit aan... Kijk, die 50 euro per kaartje geef ik liever uit aan met zijn drieën samen met mijn kinderen uit eten. [...] Maar nou, ik zou heel graag een keer naar het Tropenmuseum willen gaan, die van Amsterdam. En een tijdje geleden was er een tentoonstelling over Suriname. En wat me eigenlijk tegenhield, dat was de trein. Ik had toen geen kortingskaart. Dus ik houd rekening met de kosten, ik houd rekening met: oké, is het makkelijk te parkeren? met wie kan gaan? kan ik daar verblijven? Meestal als ik ergens naartoe ga,

laatst dan ben ik dan ook naar Groningen geweest, dan zorg ik ervoor dat ik daar kan blijven.

Door haar werk krijgt ze echter wel eens vrijkaarten voor activiteiten in Den Haag en vindt het dan uiteindelijk vaak heel leuk.

Respondent FP5 blijft sinds corona liever thuis met haar kinderen:

Nee, eigenlijk denk ik na die twee jaar gesloten zijn, ben ik meer gewend thuis te blijven. En omdat je nu al die apps hebt, zoals Netflix, Videoland, of Disney plus, ga ik niet meer zoveel naar de bioscoop, want dat alles krijg je gewoon online. En dan doe ik gewoon een soort van bioscoop thuis, dan gaan we popcorn maken en op de bank zitten. Maar twee, drie, vier jaar geleden ging ik of met vriendinnen naar de bioscoop, of met de kinderen naar de kinderfilm, dat vond ik toen leuk. Maar na die coronaperiode waarin wij niks mochten doen, vind ik dat niet meer zo nodig, eigenlijk. [...] Het was gewoon niet meer leuk toen de bioscopen waren gesloten en daarna weer open gingen. En dan moest je met een code of een reservering doen. [...] En ik voelde me een beetje buitengesloten, want die coronapas had ik niet, dus ik mocht niet naar binnen. En toen zei ik: nou, willen jullie mij dan niet, dan kom ik niet. En ik weet dat alles nu weer open is, maar toch blijft dat soort van, nee, dat hoeft niet meer.

Wat missen Flanerende plezierzoekers?

Meerdere Flanerende plezierzoekers geven aan dat er in Den Haag soms te weinig evenementen worden georganiseerd of dat er te weinig specifieke musea zijn, waardoor ze naar andere steden moeten gaan, zoals Amsterdam, Rotterdam of Utrecht. Respondent FP2 zegt hierover:

Mij zou het heel leuk lijken dat er meer culturele activiteiten komen in Den Haag waardoor bewoners of andere mensen minder naar andere steden moeten uitwijken. En het zou ook leuk zijn dat andere steden, dus mensen uit Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en andere steden daardoor het als een soort van uitnodiging zien om naar Den Haag te komen. [...] Het maakt niet uit wat voor activiteiten, maar ik vind dat Den Haag te weinig activiteiten zelf organiseert. Of in ieder geval... Wie weet zijn er heel veel, maar is het, wordt er te weinig reclame voor gemaakt of onder de neus van de mensen geduwd.

Wat echter ook heel sterk naar voren komt bij een aantal Flanerende plezierzoekers met een migratieachtergrond, is dat er te weinig activiteiten zijn die gericht zijn op hun eigen cultuur, of dit nu Surinaams, Pools of Caribisch is. Zij stellen dat er vaak een soort eenzijdige opvatting van cultuur is, die te 'hoog' of te 'Nederlands' is.

Dit geldt ook voor respondent FP6. Ze is 37 jaar, werkt en doet daarnaast een opleiding. Ze is niet getrouwd en heeft geen kinderen. In haar vrije tijd houdt ze van eten en van sporten, zoals kickboksen en klimmen, en eten. Af en toe doet ze ook wel culturele activiteiten, als ze dit via via hoort. Ze gaat dan met haar vrienden, zussen of nichten. Maar ze weet zelf niet zo goed wat er te doen is in Den Haag en kan ook niet vaak genoeg activiteiten vinden die aansluiten bij haar interesses:

Nou, ik ben zelf Surinaams en ik zou het fijn vinden als er meer culturele activiteiten voor de Surinamers georganiseerd worden, want dat trekt meer mijn interesse in plaats van... en waarom niet? Omdat ik het niet echt tegenkom. [...] Ik heb wel van de Postcodeloterij zo'n boekje gekregen en daar staan best wel veel activiteiten in, dat je musea kan gaan bezoeken. [...] Maar dit boekje is niet echt... want dit gaat echt alleen maar over de Nederlanders en niet multicultureel. Dus het is niet echt dat je zou zeggen van wauw, je staat erom te springen om er naartoe te gaan.

FP4 snijdt hetzelfde thema aan:

Cultuur is alles. Ja, het is alles en van iedereen, en dat mis ik vaak hierzo, want dan is het meestal, als je naar het Mauritshuis gaat bijvoorbeeld, is het heel logisch dat je alleen maar met één bepaald soort cultuur te maken krijgt. Logisch, want dat is in het Mauritshuis, maar dat zie je vaak overal. Maar hoe zit het dan met de andere culturen in Nederland, er zijn andere mensen met andere verhalen en geschiedenissen en weet ik veel, kunst en verhalen die verteld kunnen worden. Waar vind je die?

Wat zou Flanerende plezierzoekers stimuleren?

Als we kijken naar de factoren die Flanerende plezierzoekers stimuleren om meer aan cultuur te doen, dan zien we dat er een belangrijke rol is weggelegd voor de mate waarin familieleden elkaar stimuleren en meenemen naar culturele evenementen. FP2 is iemand die niet zo snel alleen naar culturele evenementen gaat, en daarom wel eens voor haar zusjes betaalt. De kosten van een cultureel uitje zijn daarom enorm van belang voor haar om vaker aan cultuur te doen en om meer mensen hierin te betrekken:

Ja ik hou ervan om zo weinig mogelijk uit te geven, omdat onze vaste maandlasten al hoog genoeg zijn he? Maar een bedrag tot zeker ik denk, 17,50 heb ik er per persoon wel voor over. En dat heeft denk ik ook te maken met dat je daarnaast natuurlijk ook moet betalen voor parkeren of voor het OV en dat je er heel gauw dan iets aan toevoegt. Van 'oh laten we een theetje drinken of laten we pannenkoeken eten'. Dus het wordt gelijk een heel uitje vind ik. Dus als de ticketprijzen laag zijn dan helpt dat natuurlijk. Zeker ook voor andere mensen, omdat je het natuurlijk niet alleen doet. Ik heb een zusje bijvoorbeeld, die heb ik dan meegenomen naar dat Vincent meets Rembrandt en zij zit in de uitkering dus ze heeft heel weinig te besteden. Dus dan heb ik ook een

kaartje voor haar gekocht. Maar mede doordat de prijzen goedkoop zijn. En ja als we met zijn allen in een auto past dan maak je het goedkoop. En er zijn ook heel veel gratis activiteiten, zoals de Japanse tuin. Dat vond ik heel fijn, omdat je niet weet of het iedereen trekt. We zijn uiteindelijk denk ik met negen personen geweest. Dan is het wel fijn dat het gratis is.

FP4 gaat uit haarzelf niet zo vaak naar culturele activiteiten. Maar haar vader is een 'groot fan van musea en cultuur' en neemt haar regelmatig ergens mee naartoe. Hierdoor is ze ook meer overtuigd geraakt van het belang van taal en van rondleidingen door een gids, wat volgens haar een culturele activiteit ook toegankelijk kan maken voor mensen die bijvoorbeeld niet zo goed Nederlands spreken:

Bijvoorbeeld hier bij het Nationaal Archief, is er een tentoonstelling over Curaçao, over de slavernij en al die dingen zo, ik raad het aan, het is heel awesome om naartoe te gaan, ik ben al drie keer geweest, dat zegt veel. Maar de eerste keer dat ik ging, ging ik met mijn vader en we gingen er gewoon doorheen lopen, en het was al; oké, wauw. Maar de tweede keer dat ik ging, was er iemand die gaf een rondleiding, en dat was een moment van, oh wow, en toen voelde ik het. Dat geeft het een extra dimensie. [...] Ja, ik zou vaker naar iets willen gaan als iemand een verhaal erbij vertelt.

En de taal is vaak ook een drempel voor veel mensen. Ik woon in Laak, en veel mensen in Laak gaan niet Laak uit, at all, ever, en als ze moeten overwegen om te gaan, is het altijd: oh ja, maar mijn Nederlands is niet zo goed. Ze missen heel veel van het stukje cultuur omdat de drempel te hoog is wat betreft de taal. Maar wat ze bijvoorbeeld bij die tentoonstelling van Curaçao hebben gedaan is, ze geven rondleidingen in het Nederlands en ook in het Papiaments. Dus je hoeft niet dingen te vertalen zolang je iemand hebt die het verhaal kan vertalen. Dat zou denk ik de drempel veel lager maken voor veel mensen. Los van het geld, want met de Ooievaarspas kan je best op veel plekken binnen komen.

En tot slot FP3, die kunst en cultuur niet echt vanuit huis heeft meegekregen. Door haar werk in een wijkcentrum krijgt ze wel vaak vrijkaarten voor tentoonstellingen of ze organiseert vanuit haar werk uitjes met andere bewoners:

Eigenlijk staat het Kunstmuseum mij het meest bij. Omdat ik eigenlijk besepte dat ik zo weinig aan [kunst] deed en ik vond die schilderijen eigenlijk wel heel erg mooi. Ik keek ernaar en ik denk: jeetje, weet je, de techniek, en het leek net alsof ik echt gewoon in die *painting* kon gaan. Dus dat was wel echt dat ik dacht van: jeetje, eigenlijk is het wel zonde dat ik dat niet heb meegekregen vanuit huis. Ik denk dat als ik het vanuit huis uit had meegekregen om ook echt naar kunst te gaan

kijken, echt naar die schilderijen, dat ik het dan meer had
gewaardeerd, want ik vond het echt heel mooi. Ja, vond ik echt mooi.

Opsommend

Als we kijken naar de cultuurparticipatie van Flanerende plezierzoekers, dan valt op dat zij veel informatie over culturele activiteiten krijgen via familieleden en/of via hun werk. Daarnaast zijn er een aantal Flanerende plezierzoekers die zelf ook veel informatie opzoeken via internet, de websites van culturele instellingen, of social media. Ook posters en flyers lijken goed te werken voor de meesten.

Ondanks het feit dat het merendeel van de Flanerende plezierzoekers voldoende inkomen heeft voor culturele activiteiten, geven zij toch de voorkeur aan activiteiten die niet teveel geld kosten. Dit omdat zij vaak ook voor hun kinderen moeten betalen, of voor minder vermogende familieleden die zij meenemen naar activiteiten. De Flanerende plezierzoekers met een minder hoog inkomen maken gebruik van de Ooievaarspas of vrijkaarten via hun werk.

Als we kijken naar wat Flanerende plezierzoekers missen in het culturele aanbod voor Den Haag, dan vinden velen het Haagse aanbod tegenvallen ten opzichte van andere steden in de Randstad. Ook is er een duidelijke boodschap dat de vorm van 'cultuur' die je in een aantal Haagse instellingen tegenkomt, te 'Nederlands' is, en dat er meer aandacht zou moeten zijn voor andere culturen.

7 Sociale cultuurhoppers

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de focusgroep met Sociale cultuurhoppers gepresenteerd. Volgens het doelgroepenmodel van Rotterdam Festivals is deze groep als volgt te omschrijven:

Relaxte middelbaren zonder strakke planning. De sociale cultuurhoppers zijn weer wat ouder, namelijk 45 tot 65 jaar, met een gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden van 54 jaar. Ze verdienen vaak beneden modaal tot modaal. Vaak zijn zij alleenstaand of wonen samen zonder kinderen en anders hebben ze een gezin met kinderen van 12+. Ze zijn vaak praktisch en middelbaar opgeleid. Deze groep houdt van een ontspannen leven zonder veel te plannen. Ze doen vooral spontaan aan (culturele) activiteiten mee die ze tegenkomen.

Op 21 juni is er met 8 deelnemers die passen bij het profiel Sociale cultuurhoppers een focusgroep gehouden. Het is hierbij belangrijk te vermelden dat de meesten van hen een inkomen beneden modaal hebben en op dit moment niet vaak aan betaalde cultuurparticipatie doen.¹²

In dit hoofdstuk worden hieronder de onderzoeksvragen voor deze doelgroep beantwoord.¹³ Inhoudelijk gezien zijn aan hen dezelfde vragen gesteld als in de individuele interviews met respondenten van de andere drie leeftijdsgroepen. Vanwege de grootte van de groep zijn de antwoorden van de respondenten uiteraard vaak korter dan de antwoorden van de andere groepen.

Hoe kijken Sociale cultuurhoppers aan tegen cultuur?

Zoals eerder aangegeven is de cultuurparticipatie van de deelnemers van de focusgroep op dit moment laag en zijn zij niet heel veel bezig met cultuur. Wel is er een vrouwelijke respondent die vroeger aan toneel heeft gedaan en hiervoor regelmatig heeft opgetreden in diverse theaters in Den Haag, zoals theater aan het Spui en op het Milan festival. Een andere vrouwelijke respondent heeft vroeger in een kerkkoor gezongen. Een deelnemer was recentelijk bij Parkpop geweest. En een respondent gaat graag naar het Westfield Mall theater in Leidschendam.

Als de respondenten wordt gevraagd naar hoe zij cultuur zien, dan wordt vooral gerefereerd aan de eigen oorspronkelijke cultuur of het contact tussen mensen van diverse culturen. Zo zegt een vrouwelijke respondent die oorspronkelijk uit Suriname komt:

Wij hebben de Surinaamse cultuur. We hebben straks de 1 juli viering, dat gaat over het vrijkomen van onze slavernij. Dan gaan we onze mooie kleding aandoen en dan gaan we dansen. Ik niet meer want ik kan niet meer dansen. En dan mooie toneelstukken doen over Suriname, over het verleden van Suriname. Heb ik vaak gedaan, ik heb veel toneel gespeeld. Ja, dat is het dan. Dat is onze cultuur. En dansen,

¹² De selectiecriteria voor de overige respondenten zijn na de focusgroep in overleg met de opdrachtgever aangepast. Er is toen gekozen voor personen met een modaal inkomen die wel regelmatig aan een vorm van betaalde cultuurparticipatie doen.

¹³ Omdat de onderzoeksmethode voor deze groep in de vorm van een focusgroep plaatsvond, en niet in de vorm van interviews, worden er in dit hoofdstuk geen uitgebreide profielen van personen gegeven.

speciale dansen, we hebben een speciale dans met hele mooie kleding en een mooie parasol.

Een andere respondent refereert aan wat zij de typische Nederlandse cultuur vindt:

Ik ben naar Alkmaar gegaan, daar zag ik de cultuurdansen van kaas. Ik heb gezien wat ze doen. Dat is ook de cultuur van Nederland. Zoals die mannen die gaan de kaas tillen. In Alkmaar hebben ze de cultuur van Nederland hoe ze vroeger de kaas tilden, op hun rug. En dan rennen zo.

Hoe komen Sociale cultuurhoppers aan informatie?

De Sociale cultuurhoppers die hebben deelgenomen aan de focusgroep noemen diverse manieren waarop zij informatie zoeken over activiteiten die er te doen zijn. Zo wordt internet genoemd, bellen naar een organisatie, kranten en tijdschriften, TV en social media (facebook). Een vrouwelijke respondent gaat ook wel gewoon naar de organisaties die ze kent:

Ik ga naar die plekken die ik ken of ik ga het googlen. Als ik een nummer zie staan, dan ga ik bellen. Maar ik ga ook naar het buurthuis, daar werken mensen die me kunnen helpen zoeken naar informatie.

Een mannelijke respondent zoekt informatie op de volgende manieren:

Ik ga naar de bibliotheek. Ik lees veel tijdschriften of in de krant en alles. En bij de bibliotheek heb je ook veel informatie. En ik ga op internet zoeken en zo.

Wat opvalt is dat veel respondenten hulp vragen bij het opzoeken van informatie en het bestellen van kaartjes, bijvoorbeeld van familieleden, vrienden en kennissen. Een vrouwelijke respondent zegt daarover:

Nee, ik heb een dochter die alles zoekt voor mij op. Want ik ben niet zo jong meer. [...] Ik heb zondag tegen haar gezegd: ik wil naar die film van Elvis, over Elvis zijn leven. Omdat ik dat op de televisie heb gezien, de recensies erover.

Wat weerhoudt Sociale cultuurhoppers?

Als we kijken naar wat de Sociale cultuurhoppers weerhoudt om (meer) culturele activiteiten te bezoeken, dan zijn er twee belangrijke redenen: geld en gezondheid. Een vrouwelijke respondent zegt simpelweg:

In het theater kom ik niet, ik heb geen geld.

Twee andere respondenten mogen ook vertellen welke culturele activiteit ze nog een keer willen doen, en beiden geven aan dat een gebrek aan financiën ervoor zorgt dat ze die activiteiten nu niet kunnen doen. Dit zorgt ervoor dat wat zij willen doen echt voelt als een droom of wens:

Ik wil naar Carré gaan als er een nieuwe film komt en de rode loper is gelegd. Daar wil ik een keer naartoe gaan, maar het is meer voor rijke mensen allemaal bedoeld. Daar speelt geld misschien ook een grote rol, maar daar wil ik een keertje heengaan. Dan komen we ook op televisie.

De andere respondent wil graag een keer naar een concert van haar favoriete muzikant:

Ik wil naar een Andre Rieu voorstelling gaan. Dat is mijn wens. Maar de gemeente moet mij helpen. Ik heb geen geld, kaarten zijn € 200 of zoveel. Ik wil voordat ik dood ga, dat is mijn wens.

Een respondent heeft twee keer een hersenbloeding gehad en heeft daarnaast ook epilepsie ontwikkeld. Ze heeft twee jaar lang in een rolstoel gezeten maar heeft weer opnieuw leren lopen en praten, al kan ze maar beperkte afstanden lopen en heeft een scootmobiel. Dit heeft ook invloed op wat ze kan doen aan culturele activiteiten:

Ik heb het ook jaren niet meer gedaan, want toen ik nog werkte, voordat ik ziek was, ging ik wel naar toneel, naar een voorstelling en zo. Maar sinds 2010 heb ik het nooit meer gedaan. En dat heeft met mijn gezondheid te maken. Weet je, ik kan het wel doen, maar soms is het zo van 'hoe ga ik me voelen als ik in de drukke ben'. Ik ben met de scootmobiel, maar je bent toch afhankelijk van iemand die je kan ondersteunen en zo. Je wilt geen last zijn en zo.

Wat missen Sociale cultuurhoppers?

De Sociale cultuurhoppers uit de focusgroep missen vooral praatgroepen met mannen of vrouwen waarbij men samen leuke dingen doet en informatie uitwisselt over verschillende culturen. Zo zegt een mannelijke respondent:

We komen allemaal uit verschillende landen. Waarom kunnen we niet een keer in de maand iets organiseren dat veel culturen bij elkaar komen. Ik mis het gewoon, omdat kijk, nu ben ik hier en dan zie ik hun [de andere deelnemers]. En aan de andere kant van Den Haag zie je weer andere culturen. In de buurt waar ik woon zijn Turken en Marokkanen allemaal apart. Dus ik zou het leuk vinden om voor cultuur

een keer in de maand bij elkaar te komen en over leuke dingen praten en van elkaar iets te leren.

Twee vrouwelijke respondenten vinden juist dat er veel meer aandacht moet komen voor de Surinaamse en respectievelijke Caribische cultuur. De Surinaamse respondent zegt dat er te weinig theatervoorstellingen zijn aangaande de Surinaamse (of Turkse of Marokkaanse) cultuur, en dat het daarnaast lastig is om aan informatie te komen over wat er speelt:

De theaters hier hebben het nooit over Surinaamse cultuur. De theaters hier zijn allemaal gebaseerd op Hollandse dingen en wij hebben er niks aan. Je ziet niets van Marokko of van Turkije of zo, het is allemaal Nederlands. En dat kan niet. We zijn een multiculturele samenleving geworden en daar moeten we van alles een beetje. Wil je naar iets van Surinamers gaan, dan moet je gaan naar Tante, dat is mevrouw, hoe heet ze ook alweer? Van die folders inderdaad. En zij is de enige die dan iets weet over Surinaamse theater dingen, maar verder is het allemaal Nederlands.

De Caribische respondent zegt hierover:

Je ziet ook niks over Antillianen, ik kom van Bonaire, Curaçao is daar, Aruba. Maar je hoort weinig. Het hoort allemaal bij Nederland, maar je hoort weinig dingen. En de mensen van nu weten het niet. Ik ben ook naar de bibliotheek geweest om alles te weten te komen over Bonaire, want anders weet ik het niet. Ik heb alles geprint en een soort map gemaakt en vertel het mijn kinderen ook. [...]

Vaak laten we onze stem niet horen, maar ik wil wel een keertje zeggen: er moet meer gepraat worden over de Antillen en ik houd er niet van als het 4 mei is en ze praten alleen over de Nederlandse dodenherdenking. En wat is er gebeurd bij de anderen? Je praat alleen over de blanke mensen. Wat is gebeurd met Suriname, Bonaire, de Antillen, de slaven?

Wat zou Sociale cultuurhoppers stimuleren?

Op de vraag wat Sociale cultuurhoppers zou stimuleren om meer aan cultuur te doen, worden er tijdens de focusgroepen geen duidelijke antwoorden gegeven. Wel wordt er gerefereerd naar voorstellingen die aansluiten bij de cultuur van hun herkomstland of -regio. Een mannelijke Marokkaanse respondent is bij het Afrika museum geweest en voelt zich daar thuis. Als een vrouwelijke Surinaamse respondent wordt gevraagd om een omschrijving te geven van haar ideale culturele uitje, doet ze dat als volgt:

Een Surinaams optreden in een groot theater bijvoorbeeld. Wat ik ervoor zou willen betalen: geen cent, dat moet vrij zijn. Wanneer zou

ik willen gaan? In de avond of weekend, lekker met mijn avondjurk. En daarna een lekkere borrel, een lekker wijntje. [...] En heerlijk in de sfeer komen van mijn cultuur.

Uit het groepsgesprek wordt ook duidelijk dat de respondenten nu of in het verleden ook wel hun (klein)kinderen meenamen naar culturele activiteiten, en nu worden zij soms door de kinderen meegenomen:

Ik neem mijn kinderen mee. En omgekeerd, het is om en om. Want als ik ergens heen ga, nam ik mijn kinderen mee, toen ze klein waren, naar een theater of een restaurant en samen gezellig eten. Maar nu nemen mijn kinderen mij mee.

Opsommend

Uit de focusgroep met de Sociale cultuurhoppers is duidelijk geworden dat zij op dit moment niet heel veel deelnemen aan culturele activiteiten. Dit komt omdat hun interesses elders liggen, omdat zij te weinig geld of tijd hebben voor betaalde culturele activiteiten, of omdat zij slecht ter been zijn. Verder denken veel van de respondenten bij cultuur aan de cultuur van hun land van herkomst, maar zij zijn ook geïnteresseerd in activiteiten waar verschillende culturen elkaar ontmoeten en waar je over andere culturen kan leren.

De Sociale cultuurhoppers komen op diverse manieren aan informatie: zowel het internet, sociale media, kranten, tijdschriften en TV wordt genoemd. Ook krijgen ze veel informatie en hulp van familieleden en vrienden.

Wat verder opvalt is dat twee respondenten uit Suriname en het Caribisch deel van het Koninkrijk vinden dat activiteiten rondom de cultuur van hun geboorteland ontbreekt in het culturele aanbod van Den Haag. Ze vinden het culturele aanbod 'te Nederlands' en er zijn maar beperkte kanalen waardoor zij informatie krijgen over activiteiten die gaan over hun eigen cultuur. Er mag volgens hen dus meer aandacht zijn voor andere culturen.

8 Lokale vrijetijdsgenieters

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met Lokale vrijetijdsgenieters gepresenteerd. Volgens het doelgroepenmodel van Rotterdam Festivals is deze groep als volgt te omschrijven:

Gepensioneerden met een traditionele smaak binnen eigen cultuur. Dit is van deze vier segmenten de oudste groep. Ze zijn namelijk 65+ en vooral van 65 tot 80 jaar. De gemiddelde leeftijd van het hoofd huishouden is 75,1 jaar. Ze hebben vaak een praktische tot middelbare opleiding en dan met name praktisch. Door hun hoge leeftijd zijn ze verder in hun levensfase. Ze zijn alleenstaand of wonen samen zonder kinderen. Daarbij zijn ze vaak gepensioneerd en zijn de kinderen uit huis. Het inkomen is vooral beneden modaal tot modaal. Deze groep is vooral lokaal, op de wijk gericht.¹⁴

Op basis van de 6 interviews met Lokale vrijetijdsgenieters worden hieronder de onderzoeksvragen voor deze doelgroep beantwoord.¹⁵

Hoe kijken Lokale vrijetijdsgenieters aan tegen cultuur?

Voor de Lokale vrijetijdsgenieters zijn er verschillende opvattingen van cultuur. Respondent LV2 ziet cultuur als het tegenovergestelde van natuur, dus gemaakt door mensen. LV2 is 82 jaar en komt oorspronkelijk uit Amsterdam, maar is in de jaren '70 naar Den Haag verhuisd. Ze woont in het centrum. Ze is van eenvoudige komaf en is op jonge leeftijd snel gaan werken, maar heeft op haar 40^e alsnog haar HAVO-diploma behaald. In haar vrije tijd houdt ze van winkelen, zingen, lezen, en strandwandelingen maken. Ze doet best veel aan cultuur: ze gaat graag naar de film, een museum, of met korting naar het theater of een dansvoorstelling. Ze gaat soms met haar partner of met vriendinnen, maar meestal gaat ze alleen. Ze omschrijft cultuur als volgt:

Je hebt natuur [...], dus wat allemaal groeit en bloeit en aan verandering onderhevig is. Maar het is altijd, ja, natuur, groen is daar een mooie kleur van. En cultuur, die heeft alle kleuren van de regenboog. En dat is meer, ja, wat de menselijke geest bedenkt.

Drie andere respondenten zien cultuur als een heel breed begrip. Het omvat zowel verschillende kunstvormen, maar ook de wijze waarop mensen met een andere culturele achtergrond leven. Twee respondenten zijn oorspronkelijk geboren in Suriname en zijn naar eigen zeggen met verschillende culturen opgegroeid. Dit geldt

¹⁴ Zoals eerder beschreven richt dit onderzoek zich vooral op personen met een modaal inkomen die wel enig budget kunnen vrijmaken voor betaalde cultuurparticipatie

¹⁵ NB: de respondentnummers van deze doelgroep lopen niet van 1 t/m 6. LV1 en LV4 missen, en de gebruikte respondentnummers zijn LV2, LV3, LV5, LV6, LV7 en LV8.

ook voor respondent LV7. Zij is 74 jaar en heeft een klein pensioen en een AOW-uitkering. Ze zit bij diverse verenigingen in het bestuur. Mede hierdoor heeft ze een groot netwerk, ze is geabonneerd op verschillende nieuwsbrieven, en weet dus goed wat er gebeurt op cultureel gebied en neemt ook vaak mensen mee via uitjes van de stichting. Ze gaat graag naar het theater, een musical of naar Surinaamse muziekvoorstellingen of tentoonstellingen, en voor corona ging ze ook regelmatig naar de bioscoop. Dit doet ze vaak met haar (klein)kinderen of met mensen van de stichtingen waar ze bij betrokken is. Omdat ze slecht ter been is, is de bereikbaarheid van activiteiten voor haar heel belangrijk en kan ze niet overal meer naartoe. Over haar eigen culturele achtergrond zegt ze het volgende:

Ik ben opgegroeid tussen verschillende culturen. In Suriname heb je zeven nationaliteiten die van alle landen zijn gekomen. En ik ben samen met ze opgegroeid en ik ken ze en ik heb ook daardoor meer over cultuur en over geloof geleerd. Dus ik ben makkelijk daarin. [...] Ik vind het leuk om ook te zien wat ze aan het doen zijn, hoe vooral met het kleding dragen, het eten, het symboliseren van hun eigen land, hun cultuur. Dat soort dingen ben ik geïnteresseerd in.

Hoe komen Lokale vrijetijdsgenieters aan informatie?

Wat opvalt aan de Lokale vrijetijdsgenieters die in de context van dit onderzoek gesproken zijn, is dat een aantal best actief zijn, zowel op cultureel gebied als daarbuiten.¹⁶ Ze zijn vaak gepensioneerd maar zijn wel vrijwilliger op één of meerdere plekken, vaak zijn dit ook culturele verenigingen. Op die manier komen ze veel in aanraking met wat er op cultureel gebied te doen is - al hebben zij niet altijd de mogelijkheid om daar ook regelmatig aan mee te doen. Ook kan het feit dat de meeste Lokale vrijetijdsgenieters niet meer werken, ervoor zorgen dat zij meer tijd hebben om nieuws over culturele activiteiten bij te houden.

Al met al is er door de respondenten een grote verscheidenheid aan kanalen genoemd waardoor zij informatie over culturele activiteiten ontvangen en zoeken. Het krijgen van informatie via internet en via vrienden, familie en netwerkcontacten worden beide het vaakst genoemd. LV7 is zoals gezegd actief in diverse stichtingen en krijgt daarvoor veel emails en nieuwsbrieven¹⁷:

Ik heb een heleboel sites waar ik me dus heb opgegeven en van de gemeente Den Haag krijg ik ook mailtjes, dus dan weet je ook wat er zo een beetje te doen is. En van andere organisaties, dus vanuit mijn netwerk krijg ik dus ook uitnodigingen. Ik krijg bijvoorbeeld van de [vereniging] ook informatie, en van [vereniging], is ook hier in Den Haag. Regelmatig hebben ze activiteiten, krijg ik ook informatie over, zo op de mail of op de app. Even kijken, waar nog meer? Van sowieso van [organisatie] daar zit ik zelf in het bestuur. [organisatie]. [organisatie] dat is hier op [locatie]. En ook van het theater aan het Spui, Schouwburg, daar hebben we [de organisatie] heel goed contact met de dame die het programma organiseert.

¹⁶ Er zijn echter diverse redenen waarom zij toch zijn geselecteerd voor dit onderzoek, deze worden in de volgende paragrafen beantwoord. Denk daarbij aan een laag inkomen, mindervalide zijn, of meer gericht zijn op de cultuur van het land van herkomst.

¹⁷ De namen van organisaties zijn geanonimiseerd om de anonimiteit van de respondent te waarborgen

Als respondenten zelf informatie opzoeken, dan doen ze dat via hun laptop, smartphone of Ipad. Al gaven 2 van de 6 respondenten aan dat hun laptop op dit moment kapot was.

LV2 heeft ook vriendinnen die cultureel actief zijn en van wie ze tips doorkrijgt. Maar ook woont ze in de buurt van een aantal culturele instellingen:

Ja, en ook mijn vriendinnen die dan iets gezien hebben. Die zeggen: o dit is zo mooi, daar moet je naartoe gaan. Dus dan hoor ik het van mijn kennissenkring en dan... ja. Ik heb in de buurt van Kunstmuseum gewoond. Dus nu woon ik in de binnenstad, maar bij de Cornelis de Wittlaan, dat is dus twee minuten lopen van het Kunstmuseum, hè.

Wat verder opvalt is dat, in tegenstelling tot de andere leeftijdsgroepen, de Lokale vrijetijdsgenieters naast internet ook veel gebruik maken van papieren dagbladen en lokale krantjes. Dit geldt ook voor LV3. Zij is 67 jaar en woont al bijna haar hele leven in Den Haag. Ze is gepensioneerd en heeft niet heel veel geld te besteden. Vanuit huis heeft ze niet veel cultuur meegekregen, maar wel het geloof. Ze bezoekt graag kerken en speelde vroeger kerkorgel. Daarnaast is ze vrijwilliger bij een jeugdorkest, een kerk en een Haagse kunstorganisatie. Op die manier kan ze soms gratis meegenieten van muziek of voorstellingen. Soms gaat ze zelf naar het theater of een muziekvoorstelling, maar doet dat vaak alleen of wordt door iemand meegenomen, zodat de kosten laag blijven. Als ze meer geld had, zou ze vaker naar concerten of het theater willen, ook in andere steden, en zou ze er een echt uitje van maken, met bijvoorbeeld een lunch erbij. LV3 vertelt hoe zij het nieuws over culturele activiteiten bijhoudt:

Nou, ik krijg de nieuwsbrief van Marketing Den Haag, geloof ik. Ik weet eigenlijk het meeste altijd al. En ik pak eigenlijk overal altijd blaadjes mee. Ook de Posthoorn, Kunstkring, de Nationale Opera. Heel veel nieuwsbrieven, dus ik krijg heel veel binnen en dan kijk ik eigenlijk ter plekke. En museum.nl. Ja, vaak dus digitaal. Ja. En verder krantjes die ik zelf maar vind. Ik neem altijd een krantje mee als er eentje ligt.

Qua overige media worden de radio en TV genoemd, en één persoon geeft ook aan informatie te krijgen via Facebook. Respondent LV5 is een van de weinige respondenten die ook veel informatie via de TV krijgt. LV5 is 67 jaar en is geboren en getogen in Den Haag. Ze woont daar al haar hele leven. Ze werkt als freelance docent en heeft daarnaast een pensioen, maar door de inflatie heeft ze haar inkomen zien dalen. In haar vrije tijd houdt ze van politiek, ze houdt van TV en films kijken, leest veel, en gaat zo'n 1 tot 2 keer per jaar naar culturele activiteiten zoals cabaret, theater, bioscoop of musea. Ze zou wel maandelijks willen, maar daar heeft ze het geld niet voor. Voor een cultureel uitje kan ze maximaal 15 tot 20 euro besteden. Cabaret met een politiek tintje is haar grote favoriet. Dit doet ze vaak in Den Haag, vaak alleen of soms met een vriendin. Ze vindt het ook leuk om andere steden te bezoeken en te leren van de geschiedenis.

Ze vertelt hoe ze via TV-programma's aan informatie over culturele activiteiten komt:

Er zijn wel programma's op TV West waar ik naar kijk, over cultuur. TV West is de lokale zender. En ook op de NPO heb je weleens een programma van "nu te zien". Bij al die programma's van Max Vandaag en Koffietijd nodigen ze ook vaak mensen uit die een nieuwe voorstelling of een nieuw boek gaan maken, die mogen dan daar wat vertellen. Dan denk ik: oh leuk. Ze komen natuurlijk altijd wel een keer in Den Haag, dan kijk ik: wanneer komen ze, kan ik daar naartoe?

Wat weerhoudt Lokale vrijetijdsgenieters?

Als we kijken naar wat Lokale vrijetijdsgenieters weerhoudt om mee te doen aan culturele activiteiten, dan komen er drie belangrijke zaken naar voren: het tijdstip waarop een activiteit plaatsvindt, de bereikbaarheid, en de kosten. Net als meerdere respondenten zou LV2 zou graag willen:

...dat er meer gepland wordt voor overdag, vooral in de winter. Wat dansvoorstellingen, of wat dan ook. Maar dat ze misschien ietsje meer rekening houden met de oudere bevolking, want het is aardig oud aan het worden, hier in Den Haag ook. Dat de tijden zo zijn in de winter dat je niet in het donker naar huis moet, en zo. [...] En kijk, 's avonds ben ik soms te moe om nog weg te gaan. Ja, als het te laat wordt, hè. Dan ben je gewoon te moe.

LV7 is sinds kort slecht ter been en kan geen lange stukken lopen. Hierdoor kan ze niet meer zo gemakkelijk naar bijvoorbeeld een festival of braderie. Maar ook voor een 'zittende' culturele activiteit moet ze rekening houden met haar beperking:

Op het ogenblik is het dus dat ik de afweging maak van: Kan ik parkeren? Is de loopafstand van mijn auto naar de plek niet te ver? Hoe staat het met zitplaatsen daar? Dus de praktische dingen zijn voor mij nu de prioriteit om ergens naartoe te gaan. Dat was voorheen niet.

[...] Maar ja, als ik dus zo nadenk, dan denk ik van: ja, ik zou eigenlijk een andere mogelijkheid moeten zoeken om toch op die plekken te komen waar ik dus vroeger alleen kon gaan. En dan zou ik bijvoorbeeld met een taxibus kunnen gaan, maar ik mag nog geen taxibus aanvragen, omdat ik een eigen auto heb.

Over de kosten zegt respondent LV5:

Ik zou wel meer naar het theater willen, bijvoorbeeld elke maand of zo. Of cabaret. Maar ja, dat is te duur, dat kan niet. [...] En nu heb ik dan ook AOW en een deel pensioen, maar ja, nu zitten we weer met die

vreselijk gestegen prijzen van de energie en zo. Dus ja... ik ben een beetje voorzichtig.

Wat missen Lokale vrijetijdsgenieters?

Over het algemeen zijn de Lokale vrijetijdsgenieters tevreden met het aanbod van cultuur in Den Haag en zijn er weinig dingen die zij missen, zoals ook respondent LV2 aangeeft:

Ik ben heel tevreden over wat er te doen is in Den Haag. Ik kom uit Amsterdam, maar ik mis Amsterdam wat dat betreft zeer zeker niet, want ik vind dat er hier heel veel is.

Een paar respondenten noemen wat verbeterpunten, zo vindt de één dat er meer subsidie moet naar het onderhoud van en zorg voor de Grote Kerk, waar zij vrijwilliger is. Een ander vindt dat er meer activiteiten moeten worden georganiseerd voor de jeugd, zodat zij niet worden verleid om in de criminaliteit te gaan.

Respondent LV6 vindt dat bepaalde culturele en religieuze festivals in Den Haag weer voor een breder publiek moeten worden georganiseerd, zoals het vroeger ook was. LV6 woont sinds de jaren '70 in Den Haag. Ze komt oorspronkelijk uit Suriname. Ze is getrouwd en heeft kinderen. Vroeger werkte ze met kleine kinderen en op basisscholen. Maar sinds kort zit ze in de ziektewet en gaat nu bijna met pensioen. Ze doet nog wel vrijwilligerswerk, onder andere met jonge moeders met een migratieachtergrond. Die vertelt ze wat er te doen is in de stad qua bibliotheken en buurthuizen. Soms gaat ze met de moeders mee naar een activiteit, maar moet dan zelf betalen, en dat is soms lastig. In haar vrije tijd houdt ze ervan om creatief bezig, van tuinieren, en ze houdt van dansen, toneel, concerten, of bioscoop. Ze houdt o.a. van Bollywood en Caribische muziek, maar ook van Nederlandse en Engelse muziek. Maar ze moet wel letten op de kosten. Ze gaat een keer per jaar naar een musical als het niet te duur is. Ze kan ongeveer 20 euro uitgeven voor een kaartje voor een voorstelling. LV6 vindt het belangrijk dat culturele en religieuze festivals breed worden gevierd zodat mensen uit verschillende culturen kunnen kennismaken met de feesten:

Er is bijvoorbeeld een festival bij de hindoes, diwali. en religieus feest volgens mij. En dat wordt gezamenlijk gevierd, of alleen. Meestal wordt het in huis gevierd. En dan heb je lichtjes. Vroeger, behoorlijk lang geleden, tien jaar geleden, werd het hier op het plein, hier buiten, et gevierd met veel mensen. Dat was door de gemeente georganiseerd. En iedereen werd uitgenodigd, kon je hier zo het lichtjesfeest vieren.

[...] En ook met het Suikerfeest [zou het mooi zijn als] het voor een breder publiek wordt. Dat ze mensen weten, oh ja, zo wordt het gevierd en zo wordt ermee omgegaan. Dat is belangrijk.

Wat zou Lokale vrijetijdsgenieters stimuleren?

De Lokale vrijetijdsgenieters noemen diverse dingen die hen (zouden) stimuleren om vaker naar culturele activiteiten te gaan. Zoals ook al genoemd bij de paragraaf wat hen weerhoudt, wordt het organiseren van matinee voorstellingen meerdere keren genoemd. Respondent LV5 zegt hierover:

Ik zou graag willen dat er meer matinee's zouden komen. Want er zijn natuurlijk best wel veel ouderen, Den Haag is best wel een grijze stad, vooral in de wijk waar ik dan woon, dat is meer een soort bejaardenreservaat. En ik denk dat meer mensen, als het onder de aandacht zou worden gebracht, wel zouden gaan. Van je kan ook 's middags, want dan kan je ook een hapje eten, ben je niet te laat thuis. Want ik geef er niet aan toe, maar heel veel mensen vinden het eng op straat. Later op de avond. Nou, bij mij in de buurt is het niet gevaarlijk. Maar ik denk dat er veel meer matinee's zouden kunnen zijn. En dat mensen... vooral als mensen er op worden gewezen. Ik denk dat mensen dan wel meer uit zouden gaan.

Een andere stimulans die wordt genoemd heeft te maken met de kosten van voorstellingen. Bijvoorbeeld seniorenkorting of korting op voorstellingen als er plekken over zijn. Zo heeft respondent LV2 een pasje van We Are Public:

We Are Public, dat kost 19 euro per maand. En dan kan ik niet alles zien, maar dingen die, wat plaatsen die niet helemaal zijn verkocht, daar kan ik voor intekenen en dan kan ik voor niks naar De Schouwburg. Of naar het Korzo theater.

Respondent LV5, die tegenwoordig geen hoog inkomen heeft, gaat regelmatig gratis naar try-outs van concerten:

Bijvoorbeeld het Residentieorkest die gaf weleens een soort gratis concerten als try-out. Of weet ik veel, dat ze iets moesten instuderen. Daar ga ik dan ook... ja, als het gratis is dan zit ik vooraan. Dat is heel erg, maar is wel mijn manier om van hier en daar wat cultuur te proeven.

LV5 zou ook wel reviews willen schrijven van voorstellingen in ruil voor vrijkaartjes:

Ik weet wel, kennissen van mij die hadden bijvoorbeeld zo'n Ooievaarspas. Dan krijg je 50% korting en dat is heel erg veel. Maar ik zat niet in een uitkering, ik heb een eigen huis, dus ik ben daar nooit voor in aanmerking gekomen. Maar wat ik wel leuk zou vinden, ik zit ook heel vaak op Facebook of ik geef reviews, dat ze zeggen "Als jij een stukje schrijft dan mag je gratis komen." Dat zou ik wel een leuke uitwisseling vinden. Van nou, "Mevrouw, hier heeft u een kaartje, zet u maar de volgende dag op onze site een soort recensie." Als je daar een kaartje voor zou kunnen krijgen, ik zou daar wel toe bereid zijn.

Tot slot noemt een aantal respondenten dat het bezoeken van culturele activiteiten in georganiseerd groepsverband hun participatie kan vergroten. Zo vraagt respondent LV6 voor de leden van haar vereniging soms een museumbus aan:

De Museumbus is een bus, dat als je een vereniging hebt, kan je dus aanvragen dat je dus een keer per jaar met de bus kan gaan, ik denk dat het gratis is. Dan brengen ze je naar een of ander museum. Dus ook met de Museumbus ben ik naar een aantal musea gegaan, ver buiten Den Haag. En dan krijg je een koffie maar de lunch of zo moet je zelf betalen.

Ook voor LV8 zijn activiteiten in groepsverband een uitkomst, omdat hij uit eigen initiatief niet zoveel aan cultuur doet. LV8 is 73 en al een aantal jaar met pensioen. Hij heeft vroeger voor de gemeente gewerkt en bij het busbedrijf. Sinds zijn pensionering doet hij vrijwilligerswerk in een buurtcentrum in Den Haag. Hij woont in Rijswijk en heeft een vriendin. In zijn vrije tijd houdt hij van fietsen, fotograferen, op vakantie gaan, en tijd doorbrengen met zijn kleinkinderen. Hij is sinds kort slechter ter been, dus hij is iets beperkter geworden in wat hij kan doen. Mede hierdoor is het best lang geleden dat hij een culturele activiteit heeft gedaan.

Met het wijkcentrum waar hij vrijwilligerswerk doet is hij een paar keer uitstapjes gedaan:

Dat was in het Zuiderpark, dat ging van hieruit [het wijkcentrum], dat was georganiseerd. En dat was een dansvoorstelling op het podium, dus Theater Zuiderpark heet dat en daar ben ik bij geweest. Alleen gekeken natuurlijk en even later, ik denk 2-3 maanden later was er een barbecue, ben ik ook geweest, ook daar in het Zuiderpark. En ja, daarna niks eigenlijk, nee.

[...] Nou, die dingen zijn altijd van hieruit zeg maar, en vaak eenmalig. Je kan er ook natuurlijk individueel heen gaan. Maar ja, dat doe ik dan niet.

Opsommend

Wat opvalt aan de groep van Lokale vrijetijdsgenieters die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, is dat de meesten cultureel heel actief zijn, en ook op andere vlakken, met bijvoorbeeld vrijwilligerswerk bij verschillende verenigingen, veel activiteiten doen.¹⁸ Mede hierdoor krijgen zij via een grote verscheidenheid aan kanalen informatie over culturele activiteiten, zowel via digitale /emailnieuwsbrieven als face-to-face. Daarnaast maakt deze doelgroep meer dan de andere leeftijdsgroepen gebruik van traditionele media zoals kranten, TV en radio en lokale krantjes of cultuurkranten die ze ophalen bij buurthuizen en culturele instellingen.

¹⁸ Uiteraard zijn de gesproken respondenten niet representatief voor alle personen die binnen de doelgroep Lokale vrijetijdsgenieters zouden vallen. Dit omdat wij ook binnen deze doelgroep veel respondenten hebben geworven via buurthuizen en wijkcentra, waar zij soms als vrijwilliger bij betrokken zijn.

Als we kijken naar hoe het culturele aanbod aansluit bij deze doelgroep, dan zijn er drie factoren die opvallen. Ten eerste is er een duidelijke vraag om meer matineevoorstellingen omdat de ouderen niet graag 's avonds nog de deur uit gaan. Bereikbaarheid is bij een aantal respondenten wel een probleem, en er is ook een roep om goed bereikbare, lokale activiteiten, bijvoorbeeld in een buurtcentrum of in een culturele instelling in de buurt. Ten derde is er bij deze groep veel interesse in culturele activiteiten, maar is het budget vaak beperkt. Velen zouden graag meer aan cultuur kunnen doen als zij korting of vrijkaartjes zouden krijgen.

Tot slot geldt voor de echte light users onder de doelgroep, of degenen die slecht ter been zijn, dat het meedoen aan georganiseerde culturele uitstapjes, inclusief vervoer, een goede stimulans is om meer aan cultuur te doen.

9 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk beantwoorden we de hoofdvragen van het onderzoek, over hoe de groep 'light users' aankijkt tegen cultuur, hoe ze aan informatie komen, wat hun weerhoudt of juist stimuleert om culturele instellingen te bezoeken, en wat ze vinden van het huidige cultuuraanbod. Deze vragen zullen hieronder stuk voor stuk beantwoord worden. Hierbij zal vaak worden gerefereerd aan de verschillen tussen de vier verschillende leeftijdsgroepen.

Hoe kijkt de groep 'light users', voor wie cultuurparticipatie minder gebruikelijk is, aan tegen cultuur?

De respondenten die zijn gesproken voor dit onderzoek kijken op hele verschillende manieren aan tegen cultuur en wat cultuur inhoudt. De twee definities die het vaakst voorkomen zijn aan de ene kant een breed begrip van cultuur, als een verzameling van omgangsvormen, gewoon, eten, kleding maar ook kunst. Aan de andere kant zijn er diverse respondenten die cultuur zien als de cultuur van één specifiek land, vaak hun land van herkomst. Ze refereren dan ook naar omgangsvormen, kleding, muziek en vaak ook naar specifieke culturele en religieuze festivals zoals het hindoestaanse Diwali of het Caribische Carnaval. Wat opvalt is dat vooral de Nieuwsgierige Toekomstgrijpers een hele andere opvatting van cultuur hebben. Zij verbinden het vooral aan een sociale activiteit, het leren kennen van mensen met andere achtergronden. Dit kan ook in de context van bijvoorbeeld een voetbalwedstrijd zijn. Er zijn slechts enkele respondenten die cultuur definiëren in de enge zin, dus als een verzameling van kunstuitingen en het aanbod van musea, theaters, concertzalen, ed.

Hoe komt de groep 'light users' aan informatie over het cultuuraanbod en hoe maken ze hieruit een keuze?

De respondenten die voor dit onderzoek gesproken zijn zoeken via veel verschillende kanalen informatie op over culturele activiteiten die er te doen zijn in Den Haag en daarbuiten. Toch zijn er ook verschillen per leeftijdsgroep. Kanalen die door alle groepen gebruikt worden zijn internet (zoeken via Google), sociale media (voornamelijk Facebook en in mindere mate Instagram en TikTok) en informatie via vrienden, familie, collega's en via hun netwerk. Deze laatstgenoemde groepen spelen vaak ook een belangrijke rol in het stimuleren van de respondenten om ergens (samen) naartoe te gaan. Verder zijn er een aantal kanalen die vaak alleen door de drie oudere groepen (Flanerende plezierzoekers, Sociale cultuurhoppers en Lokale vrijetijdsgenieters) worden gebruikt, maar niet door de jongeren. Zo zijn de drie oudere groepen vaker geabonneerd op nieuwsbrieven van Den Haag.nl of van culturele instellingen, ze krijgen meer informatie via de TV, dagbladen en krantjes, en flyers en posters. De Nieuwsgierige toekomstgrijpers gebruiken bijna uitsluitend internet en social media en lijken daarbij zeer beïnvloedbaar door culturele activiteiten die hun vrienden of die influencers aanraden.

Wat weerhoudt de groep 'light users' ervan om (vaker) culturele instellingen te bezoeken?

Als we kijken naar wat de obstakels zijn voor de vier groepen light users om vaker culturele instellingen te bezoeken, dan worden de kosten het vaakst genoemd door bijna alle groepen, ofwel veroorzaakt door hun structureel lagere inkomen of door de recente inflatie. Voor sommigen betekent dat dat zij niet zo vaak naar een culturele instelling kunnen gaan als zij zouden willen, of dat zij op allerlei manieren proberen om korting of

vrijkaartjes te regelen. De enige groep waarbij kosten minder worden genoemd zijn de Nieuwsgierige toekomstgrijpers, al willen sommige van de jongeren wel naar grote popconcerten maar kunnen zij de kaartjes vaak niet betalen.

Voor de twee oudste groepen, de Sociale cultuurhoppers en Lokale vrijetijdsgenieters, worden ook bereikbaarheid en gezondheid vaak genoemd als obstakels om vaker aan cultuur te doen. Een aantal respondenten zijn slecht ter been, kunnen niet naar activiteiten waarbij je veel moet staan of lopen, en hebben moeite om bepaalde activiteiten te bereiken. Voor hen geldt echter ook dat zij vaak niet in aanmerking komen voor speciaal vervoer.

Ook wordt de coronapandemie door een aantal respondenten genoemd als obstakel. Door corona zijn veel activiteiten tijdelijk stopgezet en zijn respondenten alternatieven gaan bedenken, zoals thuis een film kijken in plaats van een bezoek aan een bioscoop. Een enkeling voelt zich sinds de coronapandemie niet meer welkom in bepaalde culturele instellingen.

Tot slot wordt door de Lokale vrijetijdsgenieters ook genoemd dat het tijdstip van veel culturele activiteiten lastig is. Zij gaan liever niet meer 's avonds de deur uit, en zouden graag meer matineevoorstellingen zien in de stad.

Wat mist de groep 'light users' in het huidige cultuuraanbod?

De meeste respondenten in dit onderzoek zijn tevreden over het cultuuraanbod in Den Haag. Wat wel bij meerdere respondenten naar voren komt is dat zij meer activiteiten zouden willen zien die ingaan op een specifieke cultuur, bijvoorbeeld de cultuur van hun eigen herkomstland (bijvoorbeeld Suriname of het Caribische deel van het koninkrijk), maar ook culturen van andere gemeenschappen die in Den Haag vertegenwoordigd zijn, zoals de Poolse, Turkse of Marokkaanse gemeenschap. Een aantal respondenten is van mening dat het cultureel aanbod te 'Nederlands' is en dat er te weinig aandacht is voor de cultuur en geschiedenis van andere landen. Sommige respondenten geven aan dat zij hiervoor moeten uitwijken naar musea in andere steden, zoals het Tropenmuseum. Ook over het algemeen wordt de 'competitie' met Amsterdam, Rotterdam en andere steden genoemd. Het kan echter ook zijn dat respondenten te weinig bekend zijn met de kanalen waarmee zij meer informatie kunnen krijgen over deze soort activiteiten in Den Haag.

Een aantal Nieuwsgierige toekomstgrijpers geeft daarnaast aan dat zij behoefte hebben aan meer interactieve musea die ook voor jongeren interessant zijn. Ook zouden zij graag zien dat er meer grote popartiesten naar Den Haag komen.

Wat zou de groep 'light users' stimuleren om vaker culturele instellingen te bezoeken?

Bij bijna alle leeftijdsgroepen wordt het sociale aspect van culturele activiteiten benadrukt: het lijkt enorm goed te helpen als light users door vrienden of familie worden meegenomen naar culturele activiteiten. Voor de Nieuwsgierige toekomstgrijpers geldt dat zij in het verleden wel eens culturele instellingen bezochten in schoolverband of dat ze mee werden genomen door hun (groot)ouders. Maar nu ze volwassen zijn, gaan ze niet zo snel meer op eigen initiatief. Het lijkt niet echt 'cool' om met je vrienden naar een museum of het theater te gaan, al vormt de bioscoop (Pathé) daar een uitzondering op.

Bij de Flanerende Plezierzoekers zien we ook de belangrijke rol van familieleden. Er zijn ook respondenten die regelmatig zelf het initiatief nemen om familieleden mee te nemen op uitjes. Het is dan echter wel van belang dat de kosten van die culturele activiteiten laag blijven, omdat er dan voor meerdere mensen betaald moet worden, en ze er ook echt een uitje van willen maken met bijvoorbeeld koffie of lunch.

Bij de Sociale cultuurhoppers en Lokale vrijetijdsgenieters komt tevens naar voren dat activiteiten die worden georganiseerd in groepsverband erg goed helpen om light users meer te betrekken bij cultuur. Vanwege de financiële en gezondheidssituatie van deze doelgroepen is het belangrijk dat er ook vervoer wordt georganiseerd

en dat de kosten laag blijven. Een respondent noemt ook het belang van rondleidingen in meerdere talen; niet alleen omdat een verhaal dan meer gaat leven, maar ook omdat niet alle light users de Nederlandse taal goed machtig zijn of goed kunnen lezen. Tot slot zouden de Lokale vrijetijdsgenieters graag meer matineevoorstellingen zien, omdat ze het niet fijn vinden om 's avonds nog op pad te gaan.

Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek kunnen er op vier thema's aanbevelingen worden gedaan: informatie, kosten, het tijdstip van culturele activiteiten, en aandacht voor andere culturen.

Informatie

Om cultuurparticipatie onder light users te verhogen, dienen de vier leeftijdsgroepen op verschillende manieren en via verschillende media en kanalen te worden benaderd en geïnformeerd over het culturele aanbod. De Nieuwsgierige toekomstgrijpers laten zich vooral leiden door social media en door hun vrienden. Voor deze groep zou het goed werken als er op social media influencers worden ingezet om bepaalde activiteiten te promoten.

Flanerende plezierzoekers, Sociale cultuurhoppers en Lokale vrijetijdsgenieters maken vooral veel gebruik van het internet om informatie op te zoeken en een aantal krijgt digitale nieuwsbrieven van diverse organisaties en culturele instellingen. Hierbij lijkt het echter wel te gaan om een veelvoud van informatie. Een respondent mist daarom een algemene website waarop je alle culturele activiteiten in Den Haag kan vinden, zodat je niet op alle afzonderlijke websites hoeft te kijken of je op meerdere nieuwsbrieven hoeft te abonneren.

Kosten

Bijna alle groepen, met uitzondering van de Nieuwsgierige toekomstgrijpers, spelen de kosten van cultuurparticipatie een belangrijke rol. Vooral de doelgroepen Sociale cultuurhoppers en Lokale vrijetijdsgenieters hebben te maken met een laag inkomen. De Flanerende plezierzoekers in dit onderzoek hebben meer te besteden maar moeten vaak ook betalen voor hun kinderen of voor andere familieleden.

Over het algemeen geldt dat de respondenten wel geld willen uitgeven voor cultuur, maar dat hun budget beperkt is. Zij hebben veel interesse in diverse soorten kortingen of gratis activiteiten, denk bijvoorbeeld aan de Ooievaarspas, gratis try-outs van voorstellingen, abonnementen zoals We Are Public, seniorenkorting, of in groepsverband georganiseerde activiteiten tegen een gereduceerd tarief.

Tijdstip van culturele activiteiten

Veel van de gesproken Lokale vrijetijdsgenieters willen graag vaker meedoen aan culturele activiteiten, maar zien er tegenop om 's avonds (alleen) de deur uit te gaan. Door meerdere respondenten wordt dan ook geopperd om meer matineevoorstellingen te organiseren. In combinatie met het bovenstaande thema over kosten, kan ook worden nagedacht over matineevoorstellingen met seniorenkorting of wellicht het organiseren van try-outs overdag.

Aandacht voor andere culturen

Den Haag is een multiculturele stad, waar meer dan 50% van de inwoners een migratieachtergrond heeft. Toch blijft het culturele aanbod te 'Nederlands' en is er te weinig aandacht voor de culturen van de grootste groepen inwoners van de stad, vinden meerdere respondenten in dit onderzoek. Zij zouden in Den Haag graag meer culturele instellingen of tentoonstellingen bezoeken die specifiek ingaan op hun eigen cultuur, taal en geschiedenis (bijvoorbeeld die van Suriname, het Caribische deel van het Koninkrijk, Polen of Syrië). Nu moeten ze nog te vaak uitwijken naar andere steden. Maar er is bij meerdere respondenten ook behoefte om meer te leren over de

culturen van andere gemeenschappen in Den Haag, waar zij nog onvoldoende bekend mee zijn. Een aantal respondenten zou graag meer culturele en religieuze festivals zien in de stad, als middel om meer kennis te nemen over andere culturen.

De laatste aanbeveling is om de profielen van cultuurgebruikers uit het Haagse doelgroepenmodel te verrijken met informatie over de migratieachtergronden van cultuurgebruikers en hun wensen en smaken omtrent culturele activiteiten. Dit onderzoek biedt hopelijk een eerste aanzet tot het verdiepen van de profielen van de vier groepen light users. Zo hebben we gezien dat er vooral bij de Flanerende plezierzoekers en de Sociale cultuurhoppers een sterke roep is om meer activiteiten gericht op de eigen cultuur. Maar daarnaast zouden ook de profielen van groepen met een hogere cultuurparticipatie zouden door een culturele lens kunnen worden bekeken om zo het culturele aanbod van Den Haag nog beter te laten aansluiten op de wensen van haar inwoners.

Bijlage 1: Topiclijst professionals

TOPICLIJST PROFESSIONALS EN SLEUTELPERSONEN (45 – 60 MINUTEN)

INTRODUCTIE

Allereerst bedankt voor uw tijd. Zoals telefonisch al besproken, zijn wij momenteel bezig met een onderzoek in opdracht van The Hague & Partners. Doel van dit onderzoek is om een beter beeld te krijgen van de mensen die momenteel niet of weinig bereikt worden met het aanbod van de culturele sector, de zogenaamde 'light users'. Om dit in kaart te brengen beginnen we met deskresearch, er is al veel onderzoek naar gedaan, gaan we interviews houden met professionals en sleutelpersonen. Daar na zullen we op zoek gaan naar de 'light-users' om met hen in gesprek te gaan over hun cultuurbeleving en eventuele drempels om gebruik te maken van het aanbod van de culturele sector. We staan dus aan de start van het onderzoek, en zouden graag uw kijk op deze punten mee nemen in ons onderzoek.

Vindt u het goed als het gesprek wordt opgenomen? Het geluidsfragment wordt uitsluitend gebruikt voor het verder uitwerken van dit interview. U blijft geheel anoniem.

VOORSTELRONDE

- Kunt u iets over uzelf vertellen, zoals uw leeftijd, waar u opgegroeid bent en wat uw werk- en studieachtergrond is?
- Voor welke organisatie bent u werkzaam?
- Wat is uw functie?
- Hoe lang bent u al werkzaam in deze functie?
- Kunt u kort uitleggen wat uw organisatie doet?
- Woont u zelf ook in Den Haag?

CULTUUR IN DEN HAAG

We hebben het in ons onderzoek vaak over de culturele sector. Nu is het woord "cultuur" een erg breed begrip, dat ook steeds in ontwikkeling is. Verschillende personen hebben vaak verschillende definities van het begrip. Als we kijken naar wat er tegenwoordig vooral gesubsidieerd wordt door de overheid krijgen we de sectoren film, podiumkunsten, letteren, musea, beeldende kunst en architectuur, design en nieuwe media.¹

- Waar denkt u al eerste aan als u denkt aan cultuur in Den Haag?
- Hoe ziet het culturele aanbod in Den Haag er uit? Hoe zou u het omschrijven?
- Wat vindt u van het culturele aanbod in Den Haag? *Bijv. eenzijdig/divers, breed/beperkt, etc.*
- Kent u bepaalde culturele initiatieven of organisaties die nu geen subsidie ontvangen maar die u wel belangrijk vindt voor de culturele sector in Den Haag?
- Zijn er bepaalde vormen van cultuur die volgens u te weinig subsidie krijgen?

DOELGROEPEN

- Welke groepen maken er volgens u gebruik van het culturele aanbod in Den Haag? Hoe zien deze groepen eruit?
- Zijn er ook groepen in Den Haag die hier minder of geen gebruik van maken? Hoe zien deze groepen eruit?
- Waar kom dat volgens u door? Doorvragen naar: *communicatie, passend aanbod, bereikbaarheid, toegankelijkheid etc.*
- Met welke groepen werkt u/bereikt u op dit moment?
- Op welke manieren communiceert u met de mensen waar u mee werkt?
- In hoeverre lukt het u om de mensen te bereiken dit u wilt bereiken. Waarom is dit volgens u?

THEMA ONBEREIKTE GROEPEN

- Met wat voor cultureel aanbod zouden minder bereikte groepen aangesproken kunnen worden?
- Hoe zouden deze groepen gestimuleerd kunnen worden hier ook gebruik van te maken?

THEMA CULTUURANKERS

- In hoeverre bent u bekend met de cultuurankers in Den Haag? *Zo niet bekend uitleggen.*
- In hoeverre denkt u dat het concept cultuuranker erin slaagt om doelgroepen bij cultuur te betrekken die eerder minder goed werden bereikt. Waaruit blijkt dat voor u? waar komt dat door? *INDIEN onbekend, denkt u dat zo'n concept er in kan slagen? Waarom wel / niet?*
- Bent u bekend met andere initiatieven in Den Haag die erop zijn gericht deze groepen te betrekken? Welke zijn dat?

AFSLUITEN

- Wij gaan hierna focusgroepen organiseren met mensen die minder gebruik maken van cultuur. Heeft u nog tips hoe wij hen kunnen bereiken?

Dit waren de vragen die wij opgesteld hadden. Zijn er nu nog onderwerpen waarvan u denkt dat ze van belang zijn voor dit onderzoek waar we het nog niet over hebben gehad?

Dan wil ik u bedanken voor uw tijd.

Bijlage 2: Topiclijst focusgroepen

Focusgroep

Welkom heten

Doel groter onderzoek / doel focusgroep (5 min): Labyrinth voert in opdracht van The Hague & Partners een onderzoek uit naar cultuurgebruik onder inwoners van Den Haag. Met cultuurgebruik bedoel we bijvoorbeeld theatervoorstellingen, concerten, festivals, en musea.

Voor dit onderzoek wil The Hague & Partners graag weten hoe we de culturele sector kunnen laten aansluiten bij een breder publiek. Hiervoor hebben we jullie nodig. We willen daarom vandaag met jullie praten over wat jullie interessant vinden en wat er beter kan in Den Haag.

Opnemen focusgroep: Toestemming vragen en formulier invullen.

Spelregels uitleggen:

- We willen vandaag vooral jullie ervaringen en meningen weten. Voel je vrij om eerlijk te delen wat je vindt en denkt. Zoals genoemd is het doel om de culturele sector beter aan te laten sluiten op een zo breed mogelijk publiek, hiervoor hebben we jullie hulp nodig! Voordat we beginnen zou ik jullie willen vragen jullie telefoon op stil te zetten zodat we niet gestoord worden.

Voorstelrondje (15 min)

- Voorstellen opdrachtgever.
- Vertel kort iets over jezelf, wat je doet en met wie je samenwoont.

Vrijtijdsbesteding (15 min)

- Jullie zien pictogrammen liggen. Kies hieruit twee of drie plaatjes met dingen die jullie graag doen. *Gespreksleider: vraag iedereen om te laten zien wat iedereen gekozen heeft.*
- Stel je hebt vrije tijd en wilt iets leuks doen. Hoe kom je dan aan informatie over de activiteiten die in Den Haag te doen zijn?
- Stel je gaat een avondje uit en je krijgt een chauffeur en alles wordt vergoed? Waar zou je naar toe gaan?
- Wat weerhoudt je er nu van om dit te doen?
- Zijn er genoeg vrije tijdsactiviteiten in Den Haag? Zo niet? Wat missen jullie? Zijn deze activiteiten wel ergens anders te vinden?

Definitie cultuur (15 min)

Gespreksleider: Belangrijk om te benadrukken dat er geen goede en foute antwoorden zijn. Goed doorvragen waarom iets wel of niet onder cultuur valt. Moet het betaald zijn of kan het ook gratis? Binnen, buiten? Ook vragen naar culturele diversiteit (is een Marokkaanse bruiloft ook cultuur) ~~gld~~

- Als jullie weer kijken naar de pictogrammen, kunnen jullie dan aangeven wat jullie onder cultuur vinden vallen en wat niet?
- Waarom vinden jullie dit?

Cultuur bezoek en cultuur maken (15 min):

- Wat is de laatste culturele activiteit die je hebt bezocht? Dit kunnen allerlei soorten activiteiten zijn.
- Hoe heb je de informatie gevonden hierover?
- Zijn er ook culturele activiteiten waar je wel eens van hebt gehoord, waar je graag heen zou willen gaan, maar nog nooit naar toe bent geweest?
 - Waarom ben je daar nog nooit naar toe geweest?
- Zijn er ook mensen hier die (bijna) nooit naar culturele activiteiten gaan?
 - Waarom ga je nooit?
- Ga je weleens met kinderen of kleinkinderen naar culturele activiteiten? Waarom wel/ waarom niet?
- In hoeverre maak je zelf muziek, dans je, schilder je, fotografeer je, of doe je een ander vorm van cultuur maken?

Korte pauze

Aanbod culturele sector (15 min)

- Weten jullie wat er te doen is op cultureel gebied? Hoe weet je dit? (social media, websites, vrienden, posters etc.?)

Gespreksleider: Verschillende voorbeelden van culturele activiteiten neerleggen, waar ze door heen kunnen kijken als ze niet weten wat er is.

- Zouden jullie op post-its willen noteren wat je leuk vindt aan het huidige culturele aanbod in Den Haag (groene post-its), wat je niet leuk vindt aan het aanbod (rode post-its) en wat je vindt ontbreken aan het aanbod (gele post-its).
 - *Gespreksleider: Post-its op thema in het midden van de tafel leggen. Verschillende thema's die veel genoemd zijn, of opvallende bespreken met de groep. Probeer hier echt zo diep mogelijk op in te gaan.*
- Zijn er dingen die je bijvoorbeeld wel eens op tv, of in andere steden, of op vakantie in het buitenland hebt gezien, waarvan je het leuk zou vinden als het in Den Haag zou komen?
 - Wat vind je hier interessant aan?
 - Zou je er ook heen gaan als het in Den Haag zou zijn? Waar ligt deze keuze aan?

Culturele instellingen (10 min)

- Voor jullie zien jullie een lijst met culturele plaatsen. Kunnen jullie aankruisen welke jullie kennen?
- Van degene die jullie kennen, waar denk je aan bij die instellingen
- Welke hiervan ben je ook weleens naar binnen geweest?
- Hoe voel je je bij deze culturele instellingen? Wat maakt dat je je zo voelt?

Randvoorwaarden cultuur bezoek (10 min)

Gespreksleider: Iedereen heeft een formulier gekregen waar zij hun favoriete culturele activiteiten in kunnen vullen. Vraag iedereen dit individueel in te vullen. Eventueel kan er nog over gesproken worden als er nog tijd voor is.

- Neem een culturele activiteiten in de gedachten die je leuk lijkt. Waar hou je allemaal rekening mee bij je besluit om er wel of niet heen te gaan?

Doorvragen op:

- Wat voor soort culturele activiteit zou dit zijn?
- Wat voor bedrag heb je er voor over om zo'n activiteit te doen?
- Wanneer zou het voor jou het beste uitkomen? (avonden, weekenden etc.)
- Wat is voor jou de ideale tijdsspan om er even uit te zijn? (een hele dag, een avondje, een middag etc?)
- Wat moet je allemaal regelen om naar zo'n activiteit toe te kunnen gaan? (oppas kinderen? Sparen? Vrij nemen van werk?)
- Ga je alleen? Of vraag je iemand mee? Wie?
- Wat is voor jou het doel van een dagje uit? (Bijv. tijd doorbrengen met vrienden / familie, om te ontspannen, om me te laten inspireren etc.)

Tot slot (10 min)

Hiermee zijn we tot een mooi einde gekomen van dit groepsgesprek.

- Zijn er nog dingen niet aan de orde geweest, maar die u wel belangrijk vindt om te noemen?
- Zijn er nog vragen van de opdrachtgever?

Dan wil ik jullie allemaal bedanken voor jullie input. Jullie ontvangen nog een kadobon als bedankje. Zouden jullie het formulier willen ondertekenen dat jullie de bon in ontvangst hebben genomen?

Hopelijk tot een volgende keer!

Bijlage 3: Topiclijst interviews respondentent

Interview respondentent

Jezelf voorstellen

Doel onderzoek (5 min): Labyrith voert in opdracht van The Hague & Partners een onderzoek uit naar cultuurgebruik onder inwoners van Den Haag.

Voor dit onderzoek wil The Hague & Partners graag weten hoe ze de culturele sector kunnen laten aansluiten bij een breder publiek en hoe informatie over het cultuuraanbod jou bereikt.

Toestemmingsformulier tekenen

Indien nog niet besproken op toestemmingsformulier, uitleggen dat respondentent niet op alle vragen antwoord hoeven te geven. Het gaat om hun ervaring, er is geen goed of fout. Respondent mag stoppen zonder reden.

A. VRIJE TIJD (5 min)

1. Kan je kort iets vertellen over wie je bent en wat je doet?

- a. Woon je alleen of samen met iemand?
- b. Hoe lang woon je al in Den Haag?

2. Wat vind je leuk om te doen in je vrije tijd?

Noem 2-3 activiteiten die je het leukst vindt en/of waar je het meeste tijd aan besteedt.

Per activiteit:

- a. Waar doe je dit?
- b. Hoe vaak doe je dit?
- c. Met wie doe je dit?

3. Stel, je hebt een vrije dag en je wilt iets leuks doen in Den Haag (alleen of met vrienden of gezin).

Hoe zoek je dan naar informatie over wat er te doen is?

4. Zijn er activiteiten in Den Haag waar je wel (vaker) aan mee zou willen doen, maar nu niet doet? Waarom niet?

Denk aan afstand, tijdsgebrek, hoge kosten, niemand om mee te gaan, etc.

B. CULTURELE ACTIVITEITEN (15 min)

5. Welke van de vrijetijdsactiviteiten die je eerder genoemd hebt, vind je vallen onder 'cultuur'?

Doelvragen: wat betekent cultuur voor jou? Wanneer is iets wel of niet cultuur?

6. Wat is de laatste culturele activiteit die je hebt bezocht?

Met culturele activiteit bedoelen we bijvoorbeeld het bezoeken van theatervoorstellingen, concerten, festivals, en musea.

- a. Kan je iets meer over de activiteit vertellen?
 - b. Wanneer was dit (ongeveer)?
 - c. Met wie ben je gegaan?
 - d. Waar was dit?
 - e. Doe je deze soort activiteit wel eens vaker? (op deze plek of elders?) waarom wel of niet?
 - f. Hoe kwam je aan informatie over deze culturele activiteit?
- 7. Als je kijkt naar de afgelopen vijf jaar, welke culturele activiteit staat je dan het meest bij?**
Denk bijvoorbeeld aan een bijzonder festival, concert van je favoriete artiest, etc.
 - a. Kan je iets meer over de activiteit vertellen?
 - b. Wanneer was dit (ongeveer)?
 - c. Met wie ben je gegaan?
 - d. Waar was dit?
 - e. Doe je deze soort activiteit wel eens vaker? (op deze plek of elders?) waarom wel of niet?
 - f. Hoe kwam je aan informatie over deze culturele activiteit?
- 8. Neem een culturele activiteit in de gedachten die je leuk lijkt. Waar hou je allemaal rekening mee bij je besluit om er wel of niet heen te gaan?**
 - a. Welke culturele activiteit is dit?
 - b. Wat voor bedrag heb je er voor over om zo'n activiteit te doen?
 - c. Wanneer zou het voor jou het beste uitkomen? (avonden, weekenden etc.)
 - d. Wat is voor jou de ideale tijdsspan om er even uit te zijn? (een hele dag, een avondje, een middag etc?)
 - e. Wat moet je allemaal regelen om naar zo'n activiteit toe te kunnen gaan? (oppas kinderen? Sparen? Vrij nemen van werk?)
 - f. Ga je alleen? Of vraag je iemand mee? Wie?
 - g. Wat is voor jou het doel van een dagje uit? (Bijv. tijd doorbrengen met vrienden / familie, om te ontspannen, om me te laten inspireren etc.)
- 9. Zijn er culturele activiteiten waar je vaker aan mee zou willen doen?**
 - a. Waarom doe je deze activiteit nu niet zo vaak als je wil?
- 10. Zijn er culturele activiteiten waar je graag heen zou willen gaan, maar nog nooit naartoe bent geweest?**
 - a. Waarom ben je daar nog nooit naar toe geweest?
- 11. Stel, je mag een gratis avondje uit en je krijgt mooie kleding en een chauffeur en deze brengt je naar een culturele activiteit naar keuze, waar zou je naar toe gaan?**
 - a. Wat weerhoudt je er nu van om dit te doen?

AANBOD EN INFORMATIE (10 min)

12. Weet je wat er te doen is op cultureel gebied in Den Haag?

- a. Welke kanalen gebruik je om informatie daarover op te zoeken? (*social media, websites, TV, vrienden, posters etc.?*)
- b. Als je online zoekt naar informatie, doe je dat dan via je smartphone, laptop, tablet?
- c. Op welke momenten zoek je vaak naar online informatie over activiteiten? (*tijdens je werk, in je vrije tijd, onderweg, etc.*)
- d. Hoe lang ~~van tevoren~~ zoek je naar informatie? (bijv. een uur voordat je iets wil gaan doen, een dag ~~van tevoren~~, een week ~~van tevoren~~, etc.)

13. Wat vind je leuk aan het huidige culturele aanbod in Den Haag?

14. Is er iets wat je mist in het culturele aanbod van Den Haag?

15. Is er iets dat naar jouw mening anders kan in het culturele aanbod van Den Haag?

Dit mag van alles zijn. Denk aan tijden, kosten, moeite met taal, gebrek aan parkeerplaatsen bij de schouwburg, website concertzaal werkt niet goed, etc.

16. Zijn er dingen die je bijvoorbeeld wel eens op tv, of in andere steden, of op vakantie in het buitenland hebt gezien, waarvan je het leuk zou vinden als het in Den Haag zou komen?

- a. Wat vind je hier interessant aan?
- b. Zou je er ook heen gaan als het in Den Haag zou zijn? Waar ligt deze keuze aan?

17. Welke culturele instellingen in Den Haag ken je? Kan je ze opnoemen?

- a. Welke ga je weleens naartoe?
- b. Wat vindt je prettig aan die instellingen?
- c. Welke ga je minder vaak of niet naartoe?
- d. Is dat omdat je de instelling minder prettig vindt, of zijn er andere redenen?

Afsluiting (2 min)

Zijn er nog dingen niet aan de orde geweest, maar die je wel belangrijk vindt om te noemen?

Bijlage 4: Social media advertenties

Afbeelding 1: Nieuwsgierige toekomstgrijpers - leeftijdsgroep 18 tot 30 jaar

Afbeelding 2: Flanerende plezierzoekers - leeftijd 30 tot 45 jaar

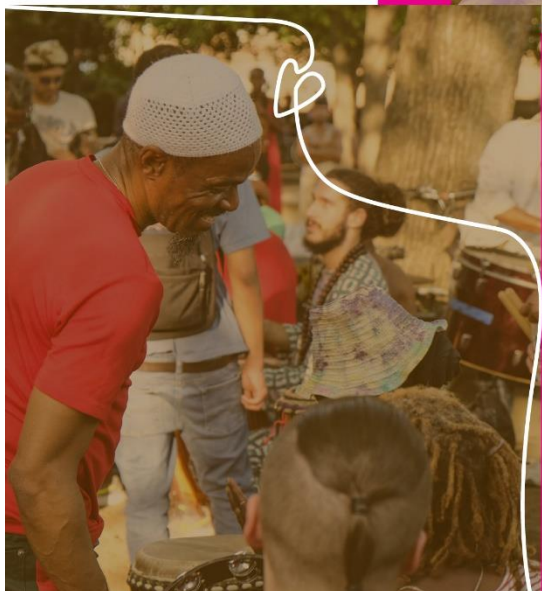

Afbeelding 3: Lokale vrijetijdsgenieters, 65 +

 labyrinth
onderzoek & advies

Gaat u er wel eens op uit?

Bijlage 5: Webpagina met aanmeldformulier

 labyrinth onderzoek & advies

Home Actueel Thema's Onderzoek Advies Publicaties Over ons Contact

Geef jouw mening over cultuur in Den Haag!

home > geef jouw mening over cultuur in den haag!

Wat doe jij graag met jouw gezin en kinderen in Den Haag?

Woon jij in Den Haag? Ga dan met ons in gesprek over cultuur in Den Haag en ontvang een VVV- bon ter waarde van 30 euro als bedankje.

Wat doe jij graag in jouw vrije tijd? Ga je wel eens naar een muziekoptreden bij je in de buurt of naar een bioscoop? Of doe je liever heel ander soort dingen? Wat betekent cultuur voor jou? Heeft je buurt culturele activiteiten die u aanspreken? Of mis je wat? Wij horen graag jouw mening hierover in een interview. Het interview duurt ongeveer een half uur en vindt plaats in Den Haag of online. Als bedankje krijg je hiervoor een cadeau ter waarde van 30 euro.

Vul hieronder het aanmeldformulier in. Wij zullen dan contact met je opnemen. Heb je vragen, bel ons dan gerust op het volgende telefoonnummer 030 – 202 83 10.

Vul s.v.p. je algemene gegevens in.

Voornaam*

<https://www.labyrinthonderzoek.nl/geef-uw-mening-over-cultuur-in-den-haag-2/>